

Mūsų laikraščiai.

Varpas, Ukininkas ir Naujienos

išeina kas mėnuo.

Ant metų su prisiuntimu prekioja:

	Varpas	Ukininkas	Naujienos
Lietuvoje (Maskolijoj) konvertuose	5 rub.	3 rub.	3 rub.
Prusuose (Vokietijoj) ir Austrijoj	4 Mk.	2 Mk.	2 Mk.
Amerikoje ir kitur	5 Mk.	3 Mk.	3 Mk.

Į Sandarbininkus.

Parankumo dėlei prašytume sekti šiuos praktiškus nurodymus:

- Korespondencijos ir kiti smulkūs rašteliai reikia rašyti ant vienos pusės lapo, kad juos lengva būtų atskirti vienus nuo kitų. Laiškai į Red., atskaitos, turi būti rašomi ant atskirų lapelių.
- Siunčiant rankraščius reikia nurodyti
 - į kokią laikraštį kas siunčiama;
 - ką išpuola daryti, jeigu rankraštis koks negalėtų būti patalpintas į mūsų laikraščius;
 - siunčiant daug rankraščių pridėti ir jų surašą su kokiu nors parašu (pseudonimu);
 - siunčiant didelius rankraščius, tinkančius spaudimui atskiroj knygtėj reikia butinai pranešti ir adresą.
- Siunčiant pinigus, reikia *butinai* prisiųsti (drauge arba skyrium) ir paaiškinimą
 - keno pinigai;
 - kiek ir ant kokio dalyko siunčiama;
 - kuomet ir kokioj formoj turėtų būti kvituota.

Iš „Varmo“ išleistuvės galima parsisiųsdinti ir senesnieji laikraščiai:

	Prusuose (Vokietijoj)	Amerikoj ir Anglijoj		Prusuose (Vokietijoj)	Amerikoj ir Anglijoj
Varpas 1889 m. . .	5,00 Mk.	6,00 Mk.	Ukininkas 1890 m. .	5,00 Mk.	6,00 Mk.
„ 1895 m. . .	5,00 „	6,00 „	„ 1895 m. . .	5,00 „	6,00 „
„ 1897 m. . .	4,00 „	5,00 „	„ 1896 m. . .	4,00 „	5,00 „
„ 1898 m. . .	4,00 „	5,00 „	„ 1897 m. . .	4,00 „	5,00 „
„ 1899 m. . .	4,00 „	5,00 „	„ 1898 m. . .	4,00 „	5,00 „
„ 1900 m. . .	4,00 „	5,00 „	„ 1901 m. . .	3,00 „	4,00 „
„ 1901 m. . .	4,00 „	5,00 „	Naujienos 1901 m. .	2,00 „	3,00 „

Konvertuose į Maskoliją prekioja dšyk daugiau, negu Prusuose.

V A R P A S

literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Cirkularas Vilniaus vyskupo.

Svarbiausiu paskutinių dienų atsitikimu tai yra išleidimas Vilniaus vyskupo cirkularo į dvasiškiją. Tas cirkularas aiškiai charakterizuoja cerkvinės mokyklas, parodo jų siekius, pragaištingą įtekumą ant priaugančios jaunomenės, ir pagaliaus uždraudžia katalikams leisti savo vaikus į tas mokyklas.

Čion talpinaime neseniai mums prisiųstą ištisą cirkularo vertimą pabrieždami svarbesnesias teksto vietas.

Vilniaus vyskupystės dvasiškijai.

Vilniaus
Rymo-Katalikų
Vyskupas
Vasario 12 dieną 1902 m.
No. 509
Vilniuje.

Pareiga dvasiškųjų ganytojų ir tikrųjų katalikų yra ne tik atvirai, žodžiu ir darbais, išpažinti savo tikėjimą, bet ir ginti jį nuo visokių užpuldinėjimų.

Kiekvienas katalikui yra žinoma, kad Išganytojas ir Bažnyčia baudžia visus tuos, kurie dėlei kokių nors priežasčių, išrokavimo, arba baimės šalinasi nuo atlikimo šių pareigų, ir grėsia jiems visomis pasekmėmis atviro užsiginimo ir išsižadėjimo Bažnyčios. Pradinis katekizmo mokymas pakaktinai pertikrina kiekvieną, juog ši krikščioniška pareiga yra neužginčijama. Tuom tarpu-gi, nors ne visur, bet budavo tarpe dvasiškųjų ir tikrų katalikų atsitikimai kokios tai nesuprantamos geram katalikui silpnybės, nevertos nė vardo katalikiško, prie pildymo ir apginimo neišgriaunamo šv. mūsų Bažnyčios mokslo. Toksai silpnumas nekurių iš Jūsų, arba niekinga baimė, padaro skaudų sopulį širdyje Motinos-Bažnyčios ir priverčia mane priminti Jums apie Jūsų krikščioniškas pareigas sulyg tokių atsitikimų, kurie stumia mūsų tikėjimą ir sąžinę į prapultį.

Kam iš Jūsų nėra žinomi siekiai ir pakraipa šių dienų liaudinių mokyklų, visur paskutiniame laike veisiamų? Čion aš kalbu apie parapijines cerkvių mokyklas ir lementorines mokyklas, kurias veisia pravoslavų dvasiškija. Sios mokyklos, pagal savo siekius ir programas, pagal savo tvarką ir pačių užveizėtojų pažiuras, prisilaiko užduočių: 1. katalikų tikėjimui priešingų ir 2. ant gyventojų katalikų veizi, kaip ant viespatystės priešų.

I.

Męs visai neatkreiptume savo atydos ant šių mokyklų, jeigu jos platintų savo mokslą tarp gyventojų pravoslavų, tarp jaunosios pravoslavų kartos, ko po teisybei ir reikėtų nuo jų tikėtis, sprendžiant pagal jų užvadimą, kas būtų naturališka — sutiktų su teisybe ir

īstatymais. Bet kas īs mušų dvasiškųjų ir tikrų katalikų gal turēti ramiā širdį, matydamas, su kokia prievarta elgiasi šios mokyklos su katalikų vaikas mušų vyskupystėj ir tai vardan viešpatystēs naudos? Parapijinēs cerkvīų mokyklos ir lementorinēs mokyklos, īkuriamos pravoslavų dvasiškijos net ten, kur, gali sakyt, nēra nē vienos pravoslavų šeimynos, bauginimais priverčia, o īspildomais ir neīspildomais prižadėjimais prisivilioja prie savēs vaikus katalikų, tyčiajasi īs jų katalikiško tikėjimo ir nepažįstantiems da pamatinių savo tikėjimo teisybių vaikams ir mergelēm̃s īskiepija pradžia ir prisakymus pravoslavijos. Toksai pasielgimas pravoslavų dvasiškijos su Vilniaus vyskupystēs katalikais priverčia teipogi dvasiškuosius ir katalikus ginti teisingais įrankiais jaunosios kartos tikėjimą nuo žabangų pravoslavų dvasiškijos. Siekis ir mieriai parapijinių cerkvīų mokslainių ir lementorinių mokyklų visiems žinomi ir jokios paslapties neprisilaiko. „Parapijinēs cerkvīų mokyklos“, skamba § 1 apie jas, „turi siekimā — įvesdinti tarp žmonių mokslā pravoslavų tikėjimo ir krikščioniškos doros.“

Todēlei bet-koksai katalikų dalyvavimas, tiesiu arba nušaliniu budu, dalykuose šių mokyklų paturėjimo arba platinimo, leidimas į jasias katalikų vaikų lygus yra parsidavimui ir išsižadėjimui rymokatalikų tikėjimo ir Bažnyčios. Šios mokyklos, norēdamos pirmiausia pakirsti šaknis tikėjimo tarp katalikų gyventojų, nesuteikē jiems tos naudos, kokiā apskritai mokykla privalo atnešti savo augintiniams, t. y. apšvietimā, proto išlavinimā suteikdama jiems tam tikras mokslo žinias, sulyg vaikų išsilavinimo. Parapijinēs cerkvīų mokyklos ir lementorinēs mokyklos sulyg savo užduočių pasilieka įtaisomis grynai tikėjimiškomis, kurios ant pirmos vietos stato ne mokinimā, bet išauklėjimą (vaikų) tam tikroj pakraipoj drauge su tam tikru pabrūžimu visko, ką tik ten mokina. „Ne patsai mokinimas turi buti pamatiniu siekiu liaudinēs mokyklos, bet auklėjimas dvasioj prijungimo prie cerkvinēs ir svietiškos valdžios pagal įstatus pravoslavų bažnyčios“, nutarē cerkvīų mokyklų Charkovo rėdybos užveizėtojų susirinkimas. „Tikrai mylėdams pravoslavų Cerkvę, jis (mokintojas) gelbi dvasiškamjam sudrutinti mokintinių širdise permanymā apie didelį Cerkvės svarbumā . . . Cerkvīų mokykla yra stipriausiai surišta su pačia Cerkve.“ (Kalba prokuroro pagalbininko Šv. Sinodo V. K. Sablero apie cerkvinių mokyklų svarbumā.) „Cerkvīų mokyklos pasilieka svarbiausiu įrankiu įvedimui stačiatikystēs Vakariniame krašte . . . Šie šaltiniai doriškai-tikėjimiškos šviesos įciepyja pamatus maskoliškai-pravoslaviško gyvenimo net daugeliui kito tikėjimo vaikų ir nejutoms įtraukia šią jaunąją kartą į vėzes maskoliškai-pravoslaviško gyvenimo.“

Tokia parapijinių mokyklų užduotis ir tokios pažiūros jos užveizėtojų bene neparodo mums kuoaškieciausiai, juog šios mokyklos yra vientiki konfesionališkos ir kaipo tokios joku budu negal buti lankomos katalikų be savo tikėjimo nuskriaudimo, ir todēl katalikų vaikai, kurie tai numanydami lanko šias mokyklas, o teipgi jų tėvai ir globėjai, ką tyčia leidžia juos į šias konfesionališkas mokyklas, tokiu pasielgimu liudyja, juog jie yra išdavikais savo katalikiško tikėjimo ir kad jie tokiu budu pasilieka nevertais, idant katalikų Bažnyčia atliktų jiems

jų dvasiškus reikalavimus ir davinėtų palaiminimą iš savo dvasišku mylistų.

II.

Parapijinės cerkvių mokyklos ir lementorinės mokyklos, budamos priešingos katalikų tikėjimui, da priešingiaus veizi ir ant mūsų, katalikų, kaip ant fanatiškų mūsų viešpatystės priešų, nuo kurių priseina gintis, įiepyjant jaunajai katalikų kartai pravoslaviją, kaip vienintelį įrankį, kursai gali katalikus priversti pasiduoti viešpatystės valdžiai. Kad tokia yra misija lementorinių ir parapijinių (cerkvių) mokyklų pertikrina mus jų užveizėtojai ir vyresniejai. „Ne mokinimas privalo būti pamatiniu siekiu liaudinių mokyklų, bet anklėjimas dvasioj prijungimo prie cerkvinės ir svietiškos valdžios pagal įstatus pravoslavų bažnyčios“, skaitėme mes augščiaus. Pagal nuomonę tų pačių Podolijos rėdybos užveizėtojų šios mokyklos privalo „atlikti tarpe katalikų ir „raskolnikų“ didžiai svarbią misionierių užduotį — tai yra sugražinti juos į globą pravoslavų tikėjimo ir tuome prikergti prie maskolių tautos, negalimos be pravoslavijos“.

Teip kalba užveizėtojai cerkvių mokyklų, bet ką jie ten nešnekėtų, mes vienok atsiliepiame, juog mes katalikai, mes išpažįstame visuotinį katalikų tikėjimą, kursai apima visą svieta ir tur savo pasekėjus tarp gyventojų visos pasaulės, tą tikėjimą, kursai visur ir kiekvienam vardan Dievo — per neklystantį Bažnyčios autoritetą — liepia mylėti savo tėvynę, klausyti savo Monarko, lieti kraują už Jį ir savo tėvynę ir drauge tvirtai laikytis savo tikėjimo ir ginti jį, nesigailint reikale nė savo gyvasties.

Atsimindami, juog parapijinės (cerkvių) ir lementorinės mokyklos, esančios po priegloba vien tik pravoslavų dvasiškijos, kaip matyt iš viršiaus pasakyto, daro be abejonės pragaistingą įtekmę ant priangancio katalikų jaunuomenės, kuo aštriausiai įsakome visai Vilniaus vyskupystės dvasiškijai daboti, idant katalikų vaikai nelankyti minėtų mokyklų; atsiradus-gi peržengimams, jeigu persergėjimai ir pamokinimai negelbėtų, prisakome prie išpažinties neduoti išrišimo nuodėmių nė vaikams, kurie lanko šias mokyklas, nė tėvams ir globėjams, kurie juos ten leidžia. (Sulygink *Teologia Moralis autore Augustino Lehmkuhl*, ed. septima Friburdi Brisgoriae 1893 a. § 658 n. 7.) Pasirašęs: Vilniaus vyskupas Zveravčius. Patvirtino sekretorius-kanauninkas Sadauckas.

Iš Muravjovo gadynės.

(Pabaiga.)

1865 m., prisakius general-gubernatoriui, buvo įtaisyta komisija*) peržiūrėjimui lenkiškų ir žemaitiškų valdžios uždraustų knygų. Ta komisija, prie kurios prigulėjo ir anas popas Petkevyčius, persitikrino, kad žemaitiškos knygos daugiausiai esančios perimtos priešinga Rosijai dvasia; dvasiškose knygose aiškiai matyt dvasia atsiskyrimo Lietuvos nuo Rusijos ir susivienijimo su Lenkija, nekaltant jau apie kurstymą

*) Žiurėk pp. 331 ir toliaus.

prieš pravoslavišką tikėjimą. Ypač paskutinių 30 metų visos žemaitiškos knygos sistematiškai užsiimančios revoliucijine propaganda, vadovu kurios buvęs vyskupas Valančiauskas, o pagalbininku jo knygų pardavikas Zavadskis ir buvęs Vilniaus Cenzūros Komitetas, kuris praleidęs daugelį priešingų valdžiai žemaitiškų ir lietuviškų knygų. Ypač silpnai pildę savo pareigas Cenzoriai: Kukolnikas, Vaškevyčius ir Muchinas, kuriuos visus ta komisija rodija ant tarnystos nebelaikyti, nes jie labiausiai kalti esą praplatinime užgintų žemaitiškų ir lenkiškų knygų.

Ta komisija besidarbuodama ant galo pagalios štai ką išrado: 1. reikalinga esą įtaisyti atskyrą cenzorių žemaitiškų knygų, kuris turi būti pravoslavus-kunigas; 2. reikalinga visiškai uždrausti pargabenimą kokių nors žemaitiškų knygų iš užrubežio; 3. visos lietuviškos knygos, nežiurint ant to, kur jos būtų išleidžiamos Rusijoje, butinai turi pereiti per Vilniaus cenzoriaus rankas.

Apie lenkiškas knygas komisija išsitarė terpu kit-ko, kad reikalinga esą visam Šiaur-vakariniame Krašte išnaikinti spaustuvėse lenkiškas šriftas, nes spausdinimas lenkiškų knygų ten buvo uždraustas. — Tai vis ir išpildė general-gubernatorius fon-Kaufmanas 1866 m.

Verta da aprašyti vyriškas pasielgimas kai-kurių Vilniaus kunigų. 10 lapkričio 1869 m. pralotas Zilinskas, administratorius Vilniaus vyskupystės, „turėjo laimę“ stoti prieš veidą Viešpaties Ciesoriaus, kuriam jisai išreiškė tikrus padoniškus jausmus kunigijos Vilniaus vyskupystės. Sugrįžęs į Vilnių pralotas Zilinskas kalbą kalbėjo, kurioj aiškiai pasakė: „Aš — tikras katalikas ir kartu — karštas maskolius-patrijotas, kuris viską paaukautų už tėviškę ir už ciesorių.“

Tą patį jis rašė į savo vyskupystės kunigų.

Kai-kurie kunigai atsiliopė per laiškus ant tokio credo savo valdytojus ir rašė, kad ir jie esą visai atsidavę savo ciesoriui ir savo tėvynei-Maskolijai. Iš Kauno ir Gardyno gubernijų tokių laiškų neatėjo. Keli ir iš Vilniškių kunigų nepasirašė ant tų laiškų; jie visai kitioniškai pasielgė.

Štai kun. Narkevyčius, mokintojas tikėjimo dalykų I. Vilniaus gimnazijos, apdovanotas pernai (1869 m.) kryžium ant krutinės, stačiai atsisakė išdalinti mokintiniams evangelijas maskoliškai atspausdintas, nors direktorius ant rašto buvo davęs jam paliepiamą tai padaryti. Mokintojas tikėjimo dalykų II. gimnazijos kun. Zebrauskas, teipo-gi nuėjo pėdomis savo draugo Narkevyčiaus. Abudu, žinoma, tuojaus buvo atstatyti nuo tarnystos.

Bet geriausiai pasielgė kun. Petravyčius, Vilniaus džiakonas ir kartu mokintojas tikėjimo dalykų Vilniaus mergaičių gimnazijoje; žmogus jau 62 metų, iš pažiūros, visai lėtas, laikomas valdžios už tikrai „blahonadiožną“, turįs medalį už apmalšinimą Lenkmečio ir kryžių ant krutinės. Ir štai šitas „blahonadiožnasis“ Vilniaus džiakonas nepasirašė ant tų laiškų. Už tai tapo jisai perkeltas į kitą džiakonystę. Reikėjo jam keltis iš senosios vietos. Kun. Petravyčius, išsipardavęs viską, atsiėmęs 24 d. kovo algą iš mergaičių gimnazijos, 25 dieną to mėnesio bažnyčioj šv. Rapolo laikė paskutinį kartą mišias. Zmonių buvo prisirinkę daugybė. Viskas ėjo kaip visuomet. Bet štai pasirodo ant sakyklos kun. Petravyčius, rankose turi kas-žin-kokią kny-

gele; visi laukia, kas čia bus. Pasirodo, kad ta knyga, tai *trebnikas* maskoliškai parašytas. Iškęš ją į viršų, kun. Petravyčius apgarsino visiems ją per eretikišką ir čionai prie visų akių sudegino ant dviejų vaškinių žvakių. Pasakoja, kad kun. Petravyčius da apsakė ant to paties pamokslu, kad visus atsiųstus jam valdžios tokius trebnikus jau sudeginęs ir kad pralotai *Žilinkas, Tupalskis ir Nemekša* (kurie labiausiai darbavosi prie sustatymo minėtų laiškų) Popiežiaus prakeikti.

Paskui kun. Petravyčius nulipo nuo sakyklos ir atsigulė kryžium prieš altorių ir teip ilgą laiką gulėjo. Žmonės nėjo iš bažnyčios, laukdami, kad policija suims kunigą. Gal ir patsai kunigas laukė ir norėjo tokio atsitikimo. Bet policija į bažnyčią nėjo ir tik kunigui nuėjus į savo gyvenimą pasirodė ir jį suėmė. Pasakoja, kad namuos pas jį rado gromatą į Vilniaus džiakonystės kunigus, kurioj jisai atsisveikindamas rašas neišpasakytus daiktus ant valdžios.

Prisakius general-gubernatoriui, 27 kovo kun. Petravyčius tape nusiūstas su žandais į Archangelsko guberniją bene į Kolos miestą; ten atiduotas aštriai policijos priežiurai.*)

Da yra labai žinotini kai-kurie bandymai maskolių valdžios versti lietuvius prie maskolystės ir pravoslavijos.

Ant 29 psl. autorius šios knygos Kornilovas džiaugiasi, kad ne-kurie mokintiniai (katalikai) pradedamųjų mokyklų, neapsileisdami savo draugais-pravoslavais gieda, pravoslaviškas giesmes cerkvėse ant „klirosų“ (rašyta 1864 m.) Ant 74 psl. tas pats Kornilovas praneša ministeriui, kad kareivių viršininkas Trakų pavieto pulkauninkas Tolmačiovas 4 diena Velykų 1865 m. perstatė general-gubernatoriui apie 80 geresniųjų mokintinių kaimo mokyklų; vaikai buvo visai maskoliškai aprėdyti (raudonais marškiniais, maskoliškais pabuteriais) . . . Nuo general-gubernatoriaus atvedė vaikus pas kuratorių (t. y. pas patį Kornilovą) ir jisai išdalinęs jiems, buk su leidimu tėvų, pravoslaviškus abrozėlius, kryželius ir evangelijų knygeles (žinoma, maskoliškas.)

Ant 286 psl. patilpo kalba general-gubernatoriaus fon-Kaufmano kalbėta ukininkams Vilkmergės pavieto; čia atvirai general-gubernatorius pasakė: „mokinkite vaikus kalbėt maskoliškai; maskolių padonui gėda nekalbėt maskoliškai.

Gana bus. Viskam ką da vertėtų apgarsinti iš tos knygos, permaža vietos „Varpe“. Kas nori daugiau patirti, tegul pasirupina gauti tą knygą. Vis-tik už ją turime dėkavoti Kornilovui, nes čia be jokio pridengimo parodyta, kad maskolių valdžiai rupi tik tikrų maskolių laimė, o apie svetimtaučius, reik, girdi, tik tiek rupintis, kad jie neatsiskirtų nuo Maskolijos (žiur. psl. 231). Atsiranda da ir tarp lietuvių toki lengvatikiai (nors kas-kart rečiau), kurie pasitiki da ant valdžios „malonių“, ant jos dorybės, teisybės, ir ant tam-lygių augštų principų. O sancta simplicitas! Seniai jau laikas mesti į šalį mums tokios svajonės. Tik viena kova su valdžia, kova tolydžiai,

*) Teip aprašo tuos atsitikimus tulas Kulinas ant 314—320 psl. šios knygos. Nuo savęs galim pridėt, kad kun. Petravyčiaus pagirtinas pasielgimas jau buvo aprašytas lietuvių knygutėje vardu *Aplinkraštis į Vilniaus džiakonystės kunigus. Kun. Stan. Petravyčiaus. 1891 m. Tilžėje. K.*

be paliovos, per ilgus metus, gali mums suteikti laimėjimą; pasidavimu, nuolankumu nepelnysime nieko! Visų tautų ir viešpatysčių istorija rodo ko aiškiausiai, kad kur kova, ten judėjimas, laimė; kur nėr kovos, ten vergija ir vargas!

Tokios knygos tuo ir yra geros, kad jos gali atverti akis negeriams-lietuviams ir parodyti jiems maskolių valdžios darbus ir siekius.

K.

Ugis miestų ir pramonės ir jų įtekmė ant mūsų sodiečių.

Sąlygos sodiečių gyvenimo, kaip ir viskas, žymiai persimainė. 30—20, o kitose vietose dar mažiau, metų atgal jis buvo daug vienosdesnis ir ne toks įvairus, kaip dabar. Tada jeigu reikalavo ukininkas keno pagelbos savo ukėje, tad tiktai kalvio — pakaustymui sau arklio, nukalimui nuoragų ir apkaustymui ratų; net siuvėjais ir kurpiais retai kada pasinaudodavo savo paprastam gyvenime, nes vietoj batų nešiodavo savo darbo vyžas, o kailinius su sermėga ar čerkežą mokėdavo jam pasiuti ir moterys. Medžių pirkti nereikėjo, nes malkoms ir trioboms statyti jis dar užtektinai galėdavo prisivežti iš artimo miško, o ir pats pirkimas buvo pigiausias. Degtukų ir kerosino, be kurių dabar nė vienas žmogus neapseina, jis tada suvisai dar nevartojo: ugnį išmušdavo iš titnago*), o vakarais vietoj liampos žibindavo balanas. Miestelyj nusipirkdavo sau tiktai druskos ir muilo; kitus-gi jo reikalavimus dar užtektinai užganėdindavo arudai grūdų ir rietimai visokių namų darbo audeklų ir drobių. Ta pati degtinė, kuri dabar per jomarkus ištraukia iš ukininkų kešenės šimtus rublių, tada daug pigiaus apseidavo, — juo labiaus kad ukininkas ir namie galėdavo ją pasidaryti. Vienu žodžiu, maž ne viską, reikalingą savo gyvenimui, jis gaudavo iš ukės; ryšio su tolymesniu svietu pas jį dar nebuvo, o jeigu ir buvo, — tad labai silpnas. Priegtam reikia dar paminėti, kad samdininkai tada buvo daug pigesni: pagal senesniųjų pasakojimus, piemenį galima buvo pasamdyti už 25—75 kap., merginą — už 1—2 rub., o bernui (vaikiui) alga niekad nedaeidavo lygi 10 rub. (Aukm. ap.); viskas daugiausiai atsirokuodavo sėjama is ar sodinama is vaisiais („bunda“). Suprantamas daiktas, kad tokiose sąlygose piningiški ukininko išleidimai buvo labai maži; jam tada ne teip rupėjo parduoti javus prekėjui, kaip dabar, — juo labiaus kad ir valdžia ne teip spaudė mokesniais. Teisybė, jo butas buvo prastas ir surukęs; gyveno jis su vištomis, avimis ir kiaulėmis, bet eiti ant uždarbio į miestus tada nė į galvą neateidavo: viena, pramonė to dar nereikalavo, antra, visiems užteko vietos ir sodžiuose, — ukininkas su savo šeimyna ir samdininkais buvo sotus ir apdengtas, jeigu nerokuoti bado metų, kada jis turėjo maitintis pelais ir samanomis.

Vienok užgimusi aplinkiniuose miestuose pramonė išpalengvo pradedą žadinti ukininką iš jo tykaus guolio. Prusuose ir didesniuose miestuose atsiranda didis reikalavimas medžių, — ir Lietuvos girias

*) Degtukai buvo išrasti 75 m. atgal, bet tarpe mūsų žmonių pradėjo plautintis daug vėliaus. Dar ir dabar kitose vietose retkarčiais vartoja titnagą.

pradeda tuštinti prekėjų kirvis. Dar labiau naikina girias atsiradę geležinkeliai. Sodiečiams-ukininkams atsiranda prašalinis uždarbis, ir liuos žiemos laike nuo ukės darbų jie samdosi pas žydėlius-„paktorius“ kirsti medžius, tašyti ir vežti juos į paupes. Tame laike dar nemažai gabeno į užrubežį teip-gi lietuviškus linus ir grūdus. Tokiu būdu ukininkas kitais metais atidėdavo šioki-toki grašį. Tas negalėjo palikti be pasekmių: atidėtą grašį ukininkas turėjo ant ko-nors suvartoti. Ir pats gyvenimas ateina jam ant pagalbos. Po Lietuvos miestelius pradeda platinis nauji pramonės dirbiniai: degtukai, kerosinas, fabrikiniai audeklai ir kiti mažmožiai. Šitie visi daiktai, iš vienos pusės, ukininkui buvo labai naudingi, iš kitos — ir ne teip brangūs, kad ukininkas negalėtų jų pirkti. Ir jis išpalengvo vieton titnago vartoja degtukus, vieton balanų — liampą; pradeda pirkti šventadieniniams drabužiams fabrikinis audeklus, nešioti batus, rukti fabrikinį tabaką ir noris retkarčiais gerti arbatą. Reikalavimai ukininko pasidaugina. Samdininkai, kurie ukiškame gyvenime mažai kuo skyrėsi nuo savo darbdavėjų, teip-gi pradeda to paties reikalauti: jie nenori pasiduoti aniems, nes jaučia, kad atidėtuose ukininko turtuose yra ir jų dalis triuso. Ir samdininkai pradeda reikalauti sau didesnės algos, nes ir jie nori nešioti batus, dėvėti fabrikinį audeklų drabužiais ir rukti; ir ta alga metas iš meto vis auga. Augant pramonės išdarbiams, auga tarp sodiečių ir prekėjų susinešimas, auga ir jų reikalavimai. Ilgainiui sodietis apsipranta su tais naujais reikalavimais, be kurių, kaip būtina reikalingų priprastų daiktų, jau negali daugiaus apseiti. Labiausiai tą viską paskubino geležinkeliai; pritraukdami suvisai arti miestus su jų pramone prie sodžiaus, jie išsykio padidino tarp jų susinešimą, davė ukininkams gerą progą suvartoti likusias spēkas ir liuosą laiką, — ir tokiu būdu permainė sąlygas jo gyvenimo.

Bernui-samdininkui (vaikiui), kuriam 30—40 m. atgal Aukmergės apskrityj mokėjo algos 5—7 rub., dabar moka 30—40 rub., o merginai vietoj 1—2 rub. jau apie 20. Kituose apskrčiuose alga dar labiaus užaugo. Teip, Žemaitijoj (Telsių apskr.), kur 40 m. atgal mokėjo vaikiui tiktai 10 rub. algos, dabar moka 60 rub., o merginai, kuriai tiktai 10 m. atgal užtekdavo 10—11 rub., dabar jau reikia duoti 25—30 rub. Apie Kuršį (Panev. apskr.) berno-samdininko alga užaugo jau lygi 70—80 rub., o latviai pačioj Kuršėje moka po 100 ir daugiaus. Ukininkas pasidarė daug gobesnis prie pinigų. O tuo tarpu, kaip tyčia, nuo 9-to dešimtmečio praeito šimtmečio užrubežinis reikalavimas ant lietuviškų rugių ir linų dikčiai sumažėjo. Priežastis to buvo didi derlingos žemės plotai Amerikoj ir Australijoj, kur tame laike pradėjo sėti javus. Žemė ir javai anų šalių yra apdirbami geresniais įrankiais ir mašinomis, labai brandūs ir mažiaus prekioja. Dėlto užrubežinės šalys užmetė musų krašto javus ir dabar griebiasi prie anų, kaip daug pigesnių. Negana to, kad javai atpigo: skaitlius gyventojų-sodiečių vis dauginasi, o žemės daugiaus prisipirkti nelabai yra iš kur: jau visa užimta. Netiktai dalis bežemių pradeda stigti sodžiuose darbo, bet ir patys ukininkai — labiausiai mažazemiai — jaučia save neramiai. Kaip faktą, galiu pristoti sekantį atsitikimą: apie 1893 m. Aukmergės apskr. (Anyksčiuos ir kituose valščiuose) nemažas skaitlius ukininkų-mažazemių pardavė kaimynams savo mažas

ukes ir su pagelba žydų „paktorių“ pirkto žemę Vitebsko rėdyboj. Pirkimas tas pasibaigė labai blogai: maž ne visi, nuvažiavę, susi-bankrutijo — dalis pasiliko tenai ant vietos tarnauti pas dvarponius, dalis atsidurė net Tomsko rėdyboje, o dalis sugrįžo į tėviškę ir paliko suvisai plikais be-žemiais. Labai galimas daiktas, kad panašūs atsitikimai buvo ir kitose vietose. Jie liudyja, kad į sodiečių gyvenimą prasirausė nauja srovė; dalis ukininkų neberanda pas save namie užtektinai darbo ir pradeda jo jieskoti svetur: vieni kelianna į Ameriką (paskutineme laike ir į Apriką), kiti — į artimesnius miestus. Tas išsiluosavusias nuo ukės rankas suvartoja greitai auganti pramonė.

Skaitlius tokių išėivių greitai anga. Jau 1884 m. vienam Aukmergės apskritij buvo išduota 598 metinių pasportų ir 245 pusmetinių, o už penkių metų, t. y. 1889 m., skaitlius metinių pasportų užaugo lygi 1322, o pusmetinių — lygi 545, t. y.: vienų ir antrų skaitlius pasidaugino daugiau, negu du sykiu.*) Kauno apskr. per 6 tiktai metus (nuo 1885 lygi 1890 m.) skaitlius išėivių pasidaugino ant 57 % (1890 m. pasportų buvo išduota 2639). Telsių pav. per vienus 1899 m. valščiai išdavė 3771 pasportą. Tas pats ir kitose vietose. Skaitlius tas, be abejonės, kas diena neišpasakytai greit auga, — juo labiau, kad iš pradžios kiekviena nauja srovė dar-gi greičiau plėčiasi, negu reikia: ne be reikalo paskutiniame laike ukininkai ir dvarponiai net pradeda stigti darbininkų.

Žinoma, tas aiškinasi ne tinginyste ir nupuolimu doros — kaip skelbia iš mokslinyčių kunigai —, bet grynai ekonomiškoms gyvenimo sąlygomis: priežastis ta, kad skaitlius sodiečių auga, reikalavimai teip-pat, o žemės mažai. Teip, Aukm. apskr. žemvaldžiams ir miesteliams žemės priguli iš viso 503 442 des.; iš to skaitliaus ukininkai valdo tiktai 256 511 des. O ukininkų tam apskritij (1890 m.) iš viso daugiau 160 tukst., teip kad ant kiekvieno žmogaus priseina tiktai po pusantros desetinos. Žinoma, šėip-ne-teip iš tos pusantros desetinos vienam žmogui gal butų ir galima pramisti, bet ne visos ukės lygios: daugiau 1974 ukij turi mažiaus net vienos desetinos, ant kurios gyvena priegtam ne vienas žmogus, bet čėla šeimyna. Jau 1890 m. Aukm. apskr. buvo 5639 šėimynos (ne atskyros ypatos) suvisai be-žemės, — ir skaitlius jų baisiai anga. Panevėžio apskr. 1898 m. dvarponiai valdė 237 877 des., miestai, miesteliai ir kiti — 40 649 des., o ukininkai — 251 233 des. t. y. mažesnęją pusę visos žemės. Ukininkų-gi iš viso daugiau 170 758 žm., teip kad ant kiekvieno ir po pusantros des. nebešeina. Raseinių apskr. dvarponiai turi lygiai pusę visos žemės (50 %), ukininkai-gi mažiaus: tiktai 40 % (10 % valdo miesteliai ir kiti). Tas pats, be abejonės ir kituose apskričiuose. Tiktai Telsių apskr. ukininkai daugiau žemės turi už dvarponius. Pagal atskaitų 1887 m. 804 dvarponiai valdė 190 773 des., o ukininkai 237 610 des. 1900 m. ukininkai dar daugiau turėjo: 252 840 des. su 16 627 ukėmis. Bet tas nė biškio nereiškia, kad ten nėra bežemių.

Apskritai imant dvarponiai valdo pusę visos žemės. 1900 m. ant kiekvienos ukės prisėjo tiktai po pusantros

*) Maž ne visos statistiškos žinios paimtos iš „enciklopediško žodyno Jefrono ir Brockhauzo“. Platesnis šaltinis: statistiška medega Gukauskio, išl. Kaune.

desetinos; iš 16 627 ukių 4465 jų turėjo mažiau 3 desetinų, — kaip-gi tokiose sąlygose pramisti čielai šeimynai! Vienam tiktai Telsių apskr. 1900 m. buvo bežemių — sodiečių — vyrų ir moterų — 33 459 ypatos. Šita visa gauja (o kur dar mažžemiai?) jokiū budu negali sutilpti ant sodžiaus, ir dalis jos butinai turi prasitraukti ir jieškoti duonos svetur. Čia nors kasžin kokius pamokslus apie dorą ar prisi-laikymą ir pagerinimą ukės sakysi, — tas nieko negelbės, nes žmogus dabartinėse sąlygose pramisti ar užsiganėdinti viena ar dviem desetinom jokiū budu negali (o skaitytojas matė, kad Telsių apskr. ant čielos šeimynos tiktai po pusantros desetinos te-priseina). Nors kasžin kaip žmogus dirbs, iš to gabalėlio žemės jis vis-tiek mažai ką iškas; žemės darbo jokiū budu užtekti visiems negali, nes ką gali vienas žmogus, o kitur ir čielas šeimyna, veikti per ištisus metus ant vienos, ar pus-antros desetinos žemės! Dėlto nemaža sodiečių dalis — ir ta dalis vis auga — prispirta yra arba ant vietos užsiimti pramone, arba keliauti į miestus.

Miestams-gi tokia išėivystė labai paranki; jų auganti pramonė to tiktai ir laukia: kapitalistai samdo tuos išėivius ant pabrių ir naudojami jų darbininkiška spēka sutvėrimui sau didžiausių turtų. Iš tos priežasties miestai, labiausiai paskutiniame laike, neišpasakytai greit auga. Teip, Vilniuj 1875 m. gyventojų buvo 82 668, 1889 m. — 109 329, o dabar — jau daugiau 200 tukstančių. Liepojuj 1890 m. buvo 43 734 gyv., o dabar — jau 80, jei ne daugiau, tukstančių. Kaunas 1842 m. turėjo 14 297 gyv., o 1893 m. — jau 61 500, dabar — apie 80 tukstančių. Rygoj 1850 m. buvo 3800 namų ir 61 tukst. gyv., o dabar — daugiau 19 tukst. namų ir 300 tukst. gyventojų. Auga (žinoma, atsiradus ten pramonei) teip-gi ir mūsų apskričių miestai: vieni greičiau, kiti lėčiau; pv., Šauliuose vienų pabrių darbininkų jau priviso arti pusantro tukstančio (žydų ir lietuvių), nerokuojant kurpių, siuvėjų ir kitų mažesnės pramonės darbininkų. Bet ne vien tiktai į minėtus miestus keliauna mūsų sodiečiai. Paskutiniuose metuose daugybė jų atsidurė Petrapilyj, Revelyj ir net Jekaterinoslave.

Tokia tai įtekmė pramonės ant sodiečių. O pramonė ta dikčiai auga ir tuo baisiai daugina skaitlių bežemių: vargingesni ukininkai vis tankiau ir tankiau yra spiriami parduolioti savo mažas ukes turtingesniems kaimynams, į kurių rankas tokiū budu išpalengvo renkasi atskyros ukės; skaitlius visų ukių dabar turi tendenciją mažintis, tuo stiprindamas ukes atskyrų turtingesnių ukininkų: juo labiau dauginasi skaitlius bežemių, juo labiau eina stipryn turtingesni žemvaldžiai. Iš sodiečių bežemių arba mažžemių viena dalis eina tarnauti pas ukininkus, kita — pas dvarponius. Kad tos dvi dali yra skaitlingos, aišku jau iš to, kad pas kiekvieną pasiturinti ukininką tarnauja po 2—3 samdininkus ir kad dvarponiai valdo pusę visos žemės (ir žemės daug derlingesnės, negu ukininkai), nes yra žinoma, kad tą žemę nu-dirba ne patys dvarponiai, bet jų samdininkai arba kumiečiai, tai yra sodiečiai-bežemiai. Bet, kaip augščiaus matėme, jie visi negali su-tilpti nė pas ukininkus, nė pas dvarponius, — lieka dar nemaža gauja suvisai liuosa nuo ukiško darbo: ją sunaudoja savo reikalams auganti pramonė.

Pramonė, žinoma, labiau auga didesniuose miestuose, kaip Vilniuj, Rygoj, Liepojuj ir kituose, o mažiaus mūsų apskričių miesteliuose — Šauliuos, Panevėžyj, Aukmergėj ir kt. 1899 m. Rygoj buvo 275 fabrikai ir zavodai su 30 tukstančių darbininkų, kurie per tuos metus padarė išdarbių ant 60 milijonų rublių (kiekvienas darbininkas — po du tukstančiu). Liepojuj teip-gi darbininkų arti to, nes ten labiausiai greit auga pramonė: 1794 m. iš Liepojaus jurėmis buvo išvežta tiktai ant pustrečio milijono rublių išdarbių, o per paskutinį dešimtmetį jau ant 36 milijonų rub. kasmet; paskutiniuose 1901 m. jau net ant 58 milijonų rub.*) O tas išvežimas tokios daugybės išdarbių nemažai pritraukia darbininkų, neskaitant fabrikų ir zavodų, kur dar daug daugiaus dirba žmonij. Kaune yra apie 60 fabrikų ir zavodų, kurie padaro per metus ant pusantro milijono rublių išdarbių (?). Panevėžyj tris malunai, vienas degtinės bravoras ir viena taboko fabrika padaro kasmet išdarbių daugiaus neg ant 700 tukst. rub., o yra daug dar mažesnių pramonės užvedimų. Šauliuose pramonė stovi dar augščiau, negu Panevėžyj.

Pačiuose paviečiuose teip-gi jau šiokia-tokia pramonė yra. Aukmergės pav., neskaitant pačio Aukmergės miesto, yra visokių pramonės užvedimų apie 120, duodančių per metus, pagal atskaitą 1890 m., 561626 rub. Dabar tas skaitlius, be abejonės, daug didesnis. Panevėžio pav., neskaitant pačio Panevėžio miesto, 1896 m. buvo pramonės užvedimų ir fabrikų 331 su 648 darbininkais, davusiais per metus abelno pelno ant 3636961 rub. (ant kiekvieno darbininko po 5600 rub.!?). Fabrikai ir zavodai kituose paviečiuose:

Telsių pav.	— 287 užvedimų, abelnas pelnas	498 tukst. rub.		
Raseinių „	— 278 „ „ „	606 „ „		
Kauno „	— 150 „ „ „	800 „ „		
Zarasų „	— 24 „ „ „	853 „ „		

(paviečių miestai čia neprisiskaityti).

Be abejonės, kad ir didesniuose miestuose ir paviečiuose ant fabrikų dirba nemažai ir lietuvių. Jau 1890 m. Liepojuj lietuvių skaitėsi išviso daugiaus 2 tukstančių, o dabar tas skaitlius galėjo pakilti sulyg 10 tukstančių; Rygoj-gi lietuvių skaitosi jau kelios dešimtys tukstančių. Jie visi daugiausiai išėiviai - duonos įieškotojai: dalis jų dirba fabrikuose, dalis užsiima menkesne pramonyste.

Ir teip miestų ugis pasiremia ant sodiečių-įieivių, ir tokių išėivių, kurie arba suvisai žemės neturi, arba turi jos neužtektinai. Skaitlių tokių sodiečių daugina iš dalies ir jų pačių veislumas, kuris ir spiria juos vis labiaus ir labiaus įieškoti darbo iš šalies ir traukti į miestus.

Tos gyvenimo sąlygų atmainos, žinoma, atsiliepia ir ant išėivio gyvenimo. Pakliuvęs į miestą jis visupirma pripranta prie naujų sąlygų ir reikalavimų, nuo kurių paskui nebėgi jau nusikratyti; pripranta prie draugjiško bendro darbo ir geresnių įrankių, ko jis ant sodžiaus visai nematė ir kas tenai, iš priežasties mažų ukių, nelabai yra galimu daiktu; tankesnis susinėsimas su kitais įvairiais žmonėmis lavina jo protą ir gaivina mintį. Teisybė, dabartinėse sąlygose iš nekurių pusių gyvenimas mieste yra labai blogas: stoka gryno oro, ne-

*) Žiur. „Russkija viedomosti“ No. 47, 1902 m. 16 vas. telegrama.

švarios mažos kvatieros, darbas tarp dumų, karščio ir smarvės biauariai atsiliepia ant žmonių sveikatos, o stoka darbo prispiria tankiai ir bada kęsti. Tas viskas yra tankiai priežaščia nupuolimo doros. Kitas sodietis, susidėjęs mieste šiek-tiek grašio, kartais keikdamas bėga atgal į sodžių, kur jis paliko mažą žemės gabalėlį, o gal dar pačią, vaikus ar tėvus. Bet pavalgęs juodų barščių ir vilkdamas sunkų arklą, jis tankiai atsimeina miestą, kur susidėjo keletą rublių, kur kitą sykį jis nors sunkiai, bet daug įvairiau, negu sodžių, gyveno. Be abejonės, grynas sodžiaus oras turi neišpasakytai didžią vertę, bet tiktai po sotaus valgio ir ne teip sunkaus darbo. Bet, ant nelaimės, mūsų sodiečiai teip sunkiai turi dirbti nuo pat aušros lygi vėlybo vakaro ir priegtam teip tankiai prispirti yra pasninkauti, kad ir grynas soddžių oras jau nieko negebelsi: pajuodavę nuo darbo sodiečiai (žinoma, mažžemiai) ir jų sustyrę vaikai (o iš jų užsilieka gyvais tiktai stipresni — kiti dar kudikiais budami išmiršta) tankiai daug blogiaus išrodo už miesto darbininkus; kapitalistai didžturčiai ir jų pramonė lygiai uždėjo savo sunkią leteną kaip ant miesto darbininkų, teip ir ant sodiečių, — ir tiktai sotūs piliozopai žiuri ant paskutinių per pagražinancius stiklus ir svajoja apie ramias linksmybes anų gyvenimo . . .

Atsimenu aimanavimą vieno doro, sulyginant pasiturincio, dar ne seno, bet jau vedusio ukininko, kuris užėjus kalbai apie sodiečių vargus, pasakė: „męs tris broliai, aš jau, Dievui dėkui, turiu pačią ir paaugusius vaikus, kurie padeda dirbti, turime apie 60 desetinų žemės — teisybė, ne kokios —, dirbame visi, kaip jaučiai, bet pasibaigus metams ir užmokėjus samdininkams algą, patiems nieko nebelieka: kitą sykį vaikams pavalyti pieno neturim, mėsos stingam, sveičiui sviesto paduoti pritrukstam . . . Viskas atpigo, javai nebeužauga . . . Kai pažiuri, tai tiems samdininkams daug geriaus gyventi pasidarė! Kad ne pati ir vaikai, parsamdytumėm žemę ir eitumėm tarnauti: butumėm vis tiek pavalgę, darbas toks pat, o ant kaledų mažiausiai pusantro šimto rublių parneštumėm, neskaitant arendos už žemę . . .“ Matyti, kad ir tas ukininkas jau nelabai baidosi tarnystės ir, jeigu ne pati su vaikais, kasžin, ar neužmestų jis savo ukės ir neišeitų kur nors į miestą jieškoti darbo. Dabar tie tris broliai visi apšivedė ir išsidraskė visą ukę į dvi dali (trečiam išmokėjo). Tėvai, žinoma, dar vargs savo amžių ant tų žemės gabalėlių, bet jų vaikai, be abejonės, tuom neužsiganėdįs ir užmetę savo ukes jieškos sau kito užsiėmimo.

Pasekmės to visko aiškios: skaitlius bežemių butinai vis daugjisis, o ukės — nors ir labai išpalengvo — rinksis į rankas atskyrų, stipresnių ukininkų*), kurių skaitlius turi tendenciją mažintis ir, be abejonės, mažjisis. Didžiausia dalis ukininkų paliks bežemiais (nors jau ir dabar arti pusės sodiečių yra tokiais) ir keliaus arba į miestus arba samdysis pas dvarponius ir tuos ukininkus, kurie ilgainiui liks žemvaldžiais. Dabar vidutiniams ir mažžemiams ukininkams teip

*) Tą tiktai gali šiek-tiek suturėti valdžios išduodamos tiesos, užginančios, padėkim, ukininkams pirkti žemės daugiau 60 des. etc., nors ukiškas ir draugyjiskas tautas gyvenimas eina daugiausiai savo keliais, o ne pagal norą ir tiesas valdžios, jeigu tos tiesos su anais keliais nesutinka. Jos gal tiktai varžyti, o ne galutinai suturėti jo bėgi.

sunkiai priseina dirbti, tiek vargti, kad apie rimtą pagerinimą savo ukės jam ir nėra laiko mislyti ir nėra iš ko pasitaisyti geresnių įrankių. Svarbiausias jo rūpesnis — kaip norints pramisti, mokesčius išmokėti ir su samdininkais atsilyginti; jis jau laimingu save jaučia, jeigu ir tą tiktai išpildo. Priežastis jo vargingo padėjimo siekia labai giliai; vienais tiktai savo pamokslais apie įdirbimą žemės ir geresnius ukės įrankius mės to padėjimo nepataisysime, nes pas jį ir dirva suvisai maža, ir įrankių nėra už ką nusipirkti. Su savo tokiais pamokslais mės galim pasijusti tokiam pat juokingam padėjime, kaip tas gydytojas, kuris ligoniui - vargdieniui, norinčiam pasveikti, duoda rodą — gerai valgyti, šviesiam sveikam kambarij gyventi, grynu oru kvėpuoti arba net į Valakų žemę gydytis važiuoti (kur jau vargdieniui apie tokius vaistus svajoti!).

Pagerinti ukę gali tiktai dvarponiai ir ukininkai — žemvaldžiai; mės matom, kad jie teip ir daro. Tokiems nurodymai apie ukės pagerinimą yra reikalingi. Bet nereikia ir mažesnių savo brolių užmiršti, kurių priegtam yra didžiausia dalis. O jų viena uke sunku užganėdinti. Jau patys dvarponiai ir turtingesni ukininkai nebeužiganėdina vien tiktai savo ukėmis ir dalį savo vaikų stengiasi pr šalinti nuo savęs: leidžia juos į mokslus ant kunigų, daktarų, advokatų, inžinierių ir t. t., ant kurių kas diena reikalavimas vis auga . . .

Tokiu budu sodiečiai pristato miestams, jų pramonei ir žemvaldžiams ne tiktai darbininkus, bet iš dalies teipgi ir tam tikrus urėdus. Vieni vietiniai miestų gyventojai jokiū budu negalėtų užganėdinti greitai augančios pramonės, — ir sodiečiai yra geriausiu gaivalu, kuriuo ta pramonė naudojasi . . .

Jonas Bežemis.

Vilniaus gub. lietuviai ir jų tautiškas atgyjimas.

Sventėnų džiakonystė. Šventėnų pavietyj (Vilniaus gub.) iš dviejų džiakonysčių: *Svyru* ir *Sventėnų*, tik paskutinė yra lietuviška.

Grynai lituviškų parapijų, kame vartojama beveik viena tik lietuviška kalba, *Sventėnų** džiakonystėj yra šešios ir viena koplyčia (filija), o tai šitos:

1. <i>Dagėliškiai</i>	turi	8.580	gyvent.**)	(8.580)
2. <i>Tverečius</i>	„	8.400	„	(8.469)
3. <i>Kukutiškiai</i>	„	4.680	„	(4.619)
4. <i>Lingmėnai</i>	„	4.240	„	(4.254)
5. <i>Strunaičiai</i>	„	4.000	„	(3.994)
6. <i>Labmorai</i>	„	3.850	„	(3.816)
7. <i>Vydžiai</i> (lenkišk. „Przyjaźń“ koplyč.)	„	2.830	„	(3.816)

Iš viso 36.580 gyvent. (36.608)

Visose šiose parapijose *pamokslai, giedojimai* ir *išpažintis* atliekami *lietuviškai*, išskyrus *Vydžių* koplyčią, kame liko paskirtas

*) Sulygink su Nr. 7 „Varpo“ 1901 m. ir su Nr. 5 ir 6 „Tėv, Sarg.“ 1898 m. Red.

**) Kadangi čia neparodyta, iškur paimtos šios statistiškos žinios, tai greta paduodame kabėse skaitlių gyventojų minėtų vietų, paimta iš „Памятная книжка Вилненс. губ. 1901 r. Red.

kunigas, nemokantis lietuviškai. Dabar jau šiek-tiek pramoko, bet žmonės vis da menkai jį tesupranta. Dažniausiai jis pradeda giedot lenkiškai, o žmonės paima ir traukia lietuviškai.

Kad ans čion liko paskirtas, žinoma, ne keno kito kaltė, kaip tik Vilniaus vyskupo.

Prie maišytų parapijų, kame apart lietuviškos kalbos yra vartojama bažnyčiose ir lenkiška, reikia šios priskaityti:

1. <i>Šventėnai</i> . . .	turi	16.720	gyvent.	(16.538)
2. <i>Kaltinėnai</i> . . .	„	4.380	„	(4.375)
3. <i>Melagėnai</i> . . .	„	4.450	„	(4.487)
4. <i>Adučiškiai</i> . . .	„	8.770	„	(8.674)

Iš viso 34.320 gyvent. (34.074)

Iš šitų parapijų *Kaltinėnuose* sodžių gyventojai beveik be išėmimo kalba lietuviškai, tik pačiam miestelyje prie gelžkelio stoties „Šventėnai“ šneka lenkiškai; bet ir tarp šių miesčionių daugumas supranta lietuviškai ir tik iš „panaberijos“ tarp savęs kalbasi lenkiškai. Miestelis su parapija nesiliauja kovoje dėlei bažnytinių giedojimų. *Pamokslai* ir *suplikacijos* vieną nedėdienį buna *lietuviškai*, o kitą — *lenkiškai*; visokias kitas giesmes gieda lietuviai, nes lenkai nė mokėte gerai jų nemoka. Lietuviška įgijo čion pagarbę tik klebonaujant kun. M. M.; pirmiaus-gi buvęs čion per 29 metus kunigas tevartojo vien tik lenkišką kalbą.

Šventėnų parapijoj skaitlius lietuvių ir sulenkėjusių lietuvių beveik lygus. Nuo seniai čion džiakonauja kun. Jusis (Jusevyčiu vadinamas) paeinantis iš Pumpėnų par. (Panevėž. pav.), mokantis lietuviškai; bet šios kalbos jis nekencia ir vartoja ją tik prie žmonių išpažinties. *Lietuviški pamokslai* atsirado dar neseniai, prie ko prisidėjo jaunieji kunigai. Čion atsitinka, kad kunigai užintonuoja lenkiškai, o žmonės paima ir gieda toliaus lietuviškai.

Melagėnus butų galima pavadinti grynai lietuviška parapija, jeigu čion nebutų įsimaišiusi gana skaitlinga šlėkta, kuri, nors ir supranta lietuviškai ir net dažnai namiej teip šneka, bet viešai tavarzuoja lenkiškai. Beto dvasiškoji vyresnybė visados skyrė kunigus, nemokančius lietuviškai. O kad supratimas lietuviškos kalbos čion butinai yra reikalingas, tai galima spręsti iš to, juog čion buvęs kunigas Čiudnauškis buvo išsimokinęs lietuviškai; pradžioj ans rašydavo pamokslus lenkiškai, duodavo kitiems išguldyt lietuviškai ir paskui skaitydavo juos žmonėms. Dabartinis kunigas vartoja *vien lenkišką kalbą*.

Adučiškiai pradėjo atsigaiivinti tik nuo pareitų metų, kuomet ten liko paskirtas kunigas, mokantis lietuviškai. Čion daug baltgudžių, — galima skaityti trečdali visos parapijos. Bažnyčioj dabar išgyveno lietuviška kalba.

Kas link likusiųjų parapijų *Šventėnų* džiakonystės: *Lentupių* (su 7.334 gyv.), *Kamajų* (su 7.165 gyv.), *Palušių* (3.450), *Korkožiškių* (3.765), ir *Sorokpolio* (1.979) tai jose, kaipo kaimynystėj su lietuviškomis esančiose, be abejonės užsilaiko lietuviai; bet kadangi ten jų mažuma, tai ir reikalavimai jų nėra pakakinti: jiems neskaito nė evangelijos lietuviškai. Atskyri viensėdziai ir lietuviški kaimai daug

kur da užsiliko: man teko pažinti 6 kiemus apie *Armanavyčius*, Disnos apygardoj, kame gyvena lietuviai.

B-ė.

*Merkinės džiakonystė**) *Birštono* parapijoj yra 1.390 žmonių.**)
Visi parapijonys, kaip rašo Bal. Dieglys „Varpe“ 1890 m. Nr. 9, *lietuviai*; meldžiasi bažnyčioj lietuviškai, ražančius ir giesmes ir lietuviškai gieda; bet kunigas-senukas (jau po antrą primicijų) nemoka gerai lietuviškai: jei kuomet ir sako pamokslą, tai sako lenkiškai, ir tai ne sako, o skaito iš homilijos Bialobrzeskio. 1893 m. Nr. 12 „Varpo“ Balandis rašo: „... Nusistebėjau patyręs, kad Birštono klebonas lietuviškai nemoka, o per tai jau kokia 10—12 metų žmonėms pamokslų nesako; kito-gi kunigo Birštone nėra; dabar klebonas pramokęs tiek, kad galis šaip-teip evangeliją lietuviškai perskaityt.“ Oro Paukštelis taip rašo apie Birštono par. gyventojus „Tėv. Sarg.“ Nr. 1 1899 m.: „Žmonės tikri lietuviai, bet apie tautystę nieko neišmano. Daug reiktų padėti vargo, kad panorėtum rasti pas jus kokią knygutę svietiško turinio, nors gauti čia nesunku yra. Nekalbant apie laikraščius, ir maldaknygių ne per daug. Vaikus mokia daugiau iš lenkiškų elementorių ir sako, kad iš lenkiško daug lengviaus išmokti Šio krašto žmonių sneka — kaip koks mišinys iš lietuviškų, gudiškų ir lenkiškų žodžių. Daugumas ir poterių nemoką; apie dvasiškus reikalus — nieko nežino. Bet ką-gi žinos, kad per tiek metų čia buvę kunigai apskatinėjo tik „Lenkų Karalystę“ . . . Dabar sakomi lietuviški pamokslai ir viskas lietuviškai atsibuna.“ S. Padangis Nr. 10 „Uk-o“ 1899 m. rašo: „... Birštoniškiečiai gavo (kleboną) apskatinėtoją Lenkų karalystės, kuris po pirmai savo sumai užtraukė: „Niech będzie pochwalony“.

Punios par. yra 3.040 žmonių. *Gyventojai* Punios parapijos — rašo P. F. Titilviukas Nr. 2 „Uk-o“ 1899 m. — *visi lietuviai*. Bažnyčioj gieda . . . lenkiškai ir lietuviškai . . . Girdėjau gegužės mėn. (1898 m.), kaip jie meldžiasi bažnyčioje: pirmiausiai pagiedojo lenkiškai litaniją, paskui skaito lietuviškai mojinę maldą ir poterių kalba lietuviškai. Zakristijoj pakabintas abrozlas su maskolišku parašu: *Марія Остробрамскаја*.“ „Vien. Liet.“ Nr. 48 1900 m. rašo: „Rugpjūčio mėn. pasimirė (Punioje) kun. Pranas Grigaliūnas (Grigaliunowicz). Dėl lietuvištos jis nieko nenuveikė; gyventojai aplink grynai lietuviai, taigi ir pamokslus sakydavo lietuviškai, bet kaip-kada ir lenkiškai pasakydavo.“ Gerulis Nr. 1 „Nauj.“ š. m. praneša, kad Punios giedoriai pradėję dabar, ačiu kun. Pakščiui, valyt lietuvišką kalbą nuo lenkiškų žodžių: vietoj *macnas*, *nesmiertelnas*, *pamačija*, *potiešytoja*, *čiesas* ir kitų įveda į bažnytines giesmes: *twirtas*, *nemirštantis*, *laikas* ir tt.

Butrimonių par. yra 2.700 žmonių. „Yra čia, kaip rašo „Uk-as“ Nr. 10 1899 m., filija, bet kunigo seniai nebuvo, ir dėlto atvažiuodavo kunigas iš Punios švęst; bet dabar butrinoniškiai sulaukė pabaigoj pereinamųjų metų kunigą, buvusį pirma Žiežmariuose už kamendorių (J. Daukšą). Žmonės čia labai ištvirkę, sugudėję, su-

*) Žinias rinkau vien tik iš laikraščių: „Varpo“, „Ukininko“, „Tėv. Sargo“, „Naujienu“ ir „Vienybės Lietuvninkų“.

**) Statistiškas žinias paėmiau iš „Памятная кн. Вил. губ. 1901 г.“

lenkėję, apšvietimo neturi; žino tik burliokiškai lekt ir antausius daužytis.“ Nr. 11 „Nauj.“ 1901 m. jau randame L. Gerulio koresp.: „Daug kenčia Butrimonių klebonas kun. Petras Čelkis nuo šlėktų lenkpa laikų už tai, kad nori bažnyčioje, kurioje renkasi jo lietuviška avinyčia, įsteigti viską lietuviškai. Pirm jo buvęs kun. K. Daukša padarė, kad vieną nedėlią butų lietuviški giedojimai ir pamokslai, o kitą — lenkiški. Ir tai lenkams nepatiko: jie ėdė jį tolaik, kolaik neišėdė. Ant jo vietos pribuvęs kun. Čelkis pradėjo kožną nedėlią sakyti du pamokslu: lietuvišką ir lenkišką, o giedoti liepė vien tik lietuviškai. Situom jis neapsakomai užpykdino lenkus: Visi ant jo sukilo, pradėjo siųsti meldimus.“...*) Tas pats Gerulis rašo Nr. 1 „Nauj.“ š. m., kad ir Butrimonių giedoriai, ačiu kunigui Čelkiui, valą lietuvišką nuo lenkiškų žodžių kaip Punios.

Anušiškie par. yra 7.095 žmonės. Pernai, kaip rašo Parapijonis Nr. 4 „Varpo“, numiręs Anušiškie klebonas St. Visockis, klebonavęs čia apie 5-erius metus, vienok lietuviškai nemokąs, nors beveik visa parapija, kaip sako Keleivis Nr. 1 „Tėv. Sar.“ 1900 m., lietuviška esanti. „Žmonės — rašo tėjau Keleivis: kas antra nedėlia gieda bažnyčioj ražančių lietuviškai, bet pamokslų lietuviškų nei syki ant metų ne gauna išgirsti. Pranokėjai kun. Visockio, a. a. kun. Endrikas ir Sokolauskis sakydavę kasnedėl po du pamokslu: vieną lietuvišką, antrą lenkišką. Kun. Visockiui tai nepatiko ir ans įvestą nuo dešimties metų paprotį savo galybe panaikino. Anušiškiečiai lietuviškai buvo nuėję pas vyskupą skūstis ant savo klebono, nuskriaudusio juos dvasiškai, bet vyskupas, įtikėjęs pranešimams džiaakono ir klebono, deputaciją lauk pavarė, grąšindamas net, juog panakšęs parakviją, jeigu anušiškiečiai nepaliaus skūstis.“ Mirus Visockiui ir anušiškiečiai susilaukė, kaip sako „Varpas“ Nr. 4 1901 m., lietuvio kunigo.

Stakliškės par. yra 7.308 žmonės. Šitos parapijos atgyjimas jau seniau atsiliepė mus laikraščiuose. Štai jau Nr. 6 „Uk-o“ 1898 m. Dagis rašo: „Aplankydami Vilniaus Kalvarijų Sekminių laike męs susitarėme nueiti pas Vyskupą prašyti parėmimo reikaluose mus spaudos. „Co wy, zwarowaliście? Nie wymyślajcie głupstwa! Idźcie lepiej pracować!“**) Tuom ir pasibaigė musų apsilankymas. Formališkus prašymus ant rašto padavė jam *Kalvaičiai, Jezniečiai, Dorsuniškiai* ir keletas kitų parapijų.“ Beje, Piemenėlis rašo Nr. 6 „Uk-o“ 1894 m.: „Pas mumis nors ir mažai, ale bet-gi gyvuoja Lietuva, labiausia Stakliškių parapijoje. Ten žmonės jau ima labai susiprasti lietuvišais esą, ir nekarta išgirsi, kaip kunigas bažnyčioje užgieda lenkiškai „Dobranoc Jezu“, o žmonės, nieko nežiurėdami, baigia lietuviškai „O malone mano“ etc. Bažnyčioje pas retą tepamatysi lenkiškas knygas, tikt jei kokis senis skaito lenkiškai; o jaunieji, vyrai ir mergos, kuone visi meldžiasi ant lietuviškų knygų.“ Dabar Stakliškėse esąs geras lietuvis kunigas Butvydas. Gerulis Nr. 12 „Nauj.“ p. m. pasakoja tokį charakteristišką atsitikimą iš gyvenimo Stakliškės parapijos:

*) Jau lenkai išgavo vyskupo leidimą giedot Butrimonyse ir lenkiškai. Pirmą kartą giedojo 30 d. gruodžio p. m. (žr. Nr. 3 „Nauj.“ š. m.) Red.

**) „Ką jūs, iš galvos išėjote? Ne prasimanykite niekų! Geriaus eikite dirbti!“

„Musų apilinkyje lietuviška akis neišvys niekur, nė bažnyčiose ant stacijų, obrožų, nė ant kryžių ant kapų nė žodelio parašyto musų prigimtoje kalboje, nors visur aplink gyvena lietuviai. Vis lenkiškai... Viso labo lietuviški parašai yra Stakliškėse tik ant dviejų, ar trijų paminklų ant kapų ir ant paminklo jubilėjaus 1900 metuose. Medį jubilėjaus kryžiui davė bajoras Jeleniauskas, tikėdamas, kad bus lenkiškas parašas, bet klebonas prikalė prie jo geležinę tobylių su lietuvišku parašu... Dabar jeigu koks-nors lenkpalaikis, nežinodamas, kad ten lietuviškas parašas, ateina iš dievotumo pabučiuoti, tai tuo pamatęs lietuviškus žodžius atšoka, kaip nuo ugnies.“ Stakliškės giesmininkai teip-gi išmetą iš lietuviškos kalbos lenkiškus žodžius; be to jie guodojami kašmynų parapijų, kaip geri giesmininkai (žr. Nr. 12 „Nauj.“ p. m).

Valkininkų par. yra 10.927 žmonės. „Lietuvystė pas mus — rašo Nr. 38 „Vien. Lietuv.“ 1898 m. — silpnai tebegyvuoja. Knygnešiai nešioja lietuviškas maldaknyges, bet laikraščius gabenti jie bijosi. Jokių kratų pas mus negirdėt... Namieje dar vartojame lietuvišką kalbą, bet baisiai sudarkytą lenkiškais ir gudiškais priemaisčiais. Daugelis yra ir tokių, ką gėdisi lietuviškai kalbėti. Daugelis kalba lenkiškai, o kaip-kas ir maskoliškai. Daug prisidėjo ir prisideda prie lenkavymo musų kunigai. Pas mus yra du kunigai ir sako du pamokslu: lenkiškai ir lietuviškai. Daugelis žmonių kalbą: „man vis-tiek, ar lenkiškai ar lietuviškai sako pamokslą.“ Vieni teip kalba pasigirdami, kad moka lenkiškai, o kiti išrodydami, kad dar neniekina lietuviško.“

Marcinkonių par. yra 4.060 žmonių. Vilkas -Pilkas teip rašo Nr. 2. „Uk-ko“ 1898 m.: „Apie Marcinkonis tebyra da teip senobiškai ramus ir grynai lietuviškas kraštelis, kad retai kur teip rasi. Knygas tenai vežiotk vežimais, ne gaudys niekas; o kad ir gaudytų, yra kur pasislėpti: žmonės geri — neišduos.“

Nemajunų par. yra 3.400 žmonių. „Varpe“ m. 1890 Nr. 9 Bal. Dieglys rašo, kad Nemajunuose esąs lietuvis-kunigas, sakąs lietuviškus pamokslus ir raginąs žmones prie skaitymo lietuviškų raštų.

Pivašunų par. yra 4.436 žmonės. „Pivašunų par., kaip rašo Gerulis Nr. 12 „Nauj.“ 1901 m., maišyta, bet *didėsnė pusė lietuvių*, ale lietuviai teip sulenkėję, užmigę, atšalę, kaip akmuo ir ledas. Priežasčia to yra ta apystova, kad čia nebuvo klebono lietuvio, bet vis toki, ką lietuvių nekontė.“*)

Jezno par. yra 5.594 žmonės. „Uk-as“ 1898 m. teip rašo Nr. 7: „Nesenei į musų šalį pateko pluoštelis lakštų su antgalviu — „Broliai Lietuviai“, kurie eidami iš vienu rankų į kitas, padarė nemažą įspudį. Susirinko kelios dešimtys vyrų ir padavė prašymą naujam vyskupui, kun. Steponui Zvierovyčiui, idant jis teiktųsi padėti rupintis apie įsteigimą Vilniuje lietuviškos spaustuvės.“

Kitose parapijose: *Daugiuose* (6.068 žmonės), *Alytoje* (3.537), *Dusmėnuose* (3.997), *Nemunaičiuose* (3.400) ir *Varėnuose* (6.086), kaip rašo „Tėv. Sar.“ Nr. 5 ir 6 1898 m., vartojamos bažnyčiose abidvi

*) Naujasis Pivašunų klebonas kun. Čudovskis ir didelis priešas lietuvių. (Žr. „Nauj.“ Nr. 3 š. m) R. ed.

kalbos, nors reikėtų vartoti viena tik Lietuvos kalba. Viena tik lenkiška kalba vartojama *Niedringės* ir *Merkinės* bažnyčiose, nors reikėtų vartoti ir Lietuvos kalba. K-as.

Tigrane Yergate. *)

Vaizdelis iš Armėnų kilimo.

Tigrane Yergate — tai vardas mums lietuviams visai negirdėtas, o vienok kaip artymas turėtų būti! Artymas ir garbinamas, kaip ir kiekviena prakilni ypata, išdrįsusi pakelti savo balsą prieš neteisības ir skriaudas šios pasaulės. Vardas tas yra pseudonimu vieno armėnų rašytojo. Jo tikrasis vardas — Garabed Bilėkizdži, bet vadysime jį vardu pragarsėjusiu pasaulyje, kuriuo jis turėjo slėptis nuo savo valdžios. Jau tas slėpimasi pseudonimu gyvai atmena kiekvienam iš mūsų jo paties padėjimą. Tai ir Tigrane Yergate priguli prie tautos, velkančios lygius, o rasi daug sunkesnius retežius, negu mes.

Armėnija — tai nedidelis žemės plotas, gulįs vakarinėje Azijoje, apie teip pragarsėjusį Ararato kalną. Senuose laikuose buvo armėnai laisva ir sulyginant augštai kultūriškai pakilus tauta. Jau penktame amžiuje išsiplatinę tarp jos krikščionystė, kilo literatūra moksliska ir tikėjimiška, ir susilaukė dagi savo aukso amžiaus. Nuo anų laikų armėnai turi Biblijos vertimą. Bet jau tryliktame amžiuje matome armėnus pavergtus. Nerasdami ramumo savo tėvynėje, pradeda jie blaškytis po svetimus kraštus dažniausiai kaipo pirkliai, ir tie pirkliai įgija tarp svetimšalių sau vardą daug geresnį negu grekai ir žydai. Susitinkame su jais jau tryliktame amžiuje Lenkijoje. Musų Jagaila patvirtina tiesas, suteiktas jiems paskutinių karalių iš Piastų giminės. Vienas armėnų pulkas narsiai stoja į kovą šaly musiškiųjų ir padeda nuveikti kryžėivius ties Žalgiriu. Abelnai armėnai, kur juos likimas ir nenuvartų įgija gerą vardą, ypač atsižymi visur narsumu. Gana priminti didelį karžygi Bagration'ą arba nors ir ministerį Loris Melikov'a.

Bet nors jų didžiaviryų vardai ir suskamba garsiai laiks nuo laiko visoje pasaulyje, vienok jų tėvynę slėgia didelis vargas. Šiandien Armėnija suskaito tris milijonus gyventojų, iš kurių vienas milijonas po rusų valdžia, o kiti — po persų ir turkų. Ypač paskutiniųjų jungas tiesiog žudo nelaimingą tautą. Todėl ir nėra ko stebėtis, juog jos literatūra buvo visai nupuolusi, kalba beveik užmiršta, nors mėginimų ją pakelti beveik nėkuomet netrukdamo.

Jau 1565 metuose matome Venecijoje įkurtą armėnų spaustuve, bet ji beveik neturi ką spausdinti. Už simto metų po jos įkurimo atsiranda tikras mylėtojas tėvynės, vardu Meohitoras, kurs įkuria „zokoną“ pakėlimui nupuolusios tautiškos dvasios. Dėkui tam zokonui prasideda darbavimasi; atsiranda vertimai netik Europos svarbesniųjų veikalų rašytojų, bet ir originališki moksliški darbai ir tyrinėjimai savo krašto istoriškų liekanų.

*) Šaltiniai: „Wielka Encyklopedia ilustrowana“ ir „Revue“.

Neušmirštas tapo ir jaunuomenės auklėjimas tautiškoje dvasioje. Teisybė, juog daugiau šimto metų reikėjo, kol tie grūdai ėmė dygti tautai ant naudos, nės tikras tautiškas gyvenimas ir darbavymasi prasidėjo vos devynioliktame amžiuje. Jau 1888 metuose turi armėnai 40 laikraščių, išduodamų Konstantinopolyje ir Tifyse. Žymiai kyla tame laike jų literatūra, atsiranda kasdien daugiau jaunikačių tikrai numylėjusių savo varginamąjį kraštą ir nesidrovinčių visą savo darbavimąsi ir gyvastį pašvęsti tėvynės laimei. Puikiausią vietą tarp jų užima pernai miręs Tigrane Yergate. Jis tai tarytum pats įkunyjimas Armėnijos, visų apleistos ir skriaudžiamos. Armėnai nėkuomet neužmirš jam jo dvejopo darbavymosi, kaipo patrijoto ir kaipo rašytojo. Jis tai supažindino visą pasaulę su Armėnijos istorija ir literatūra. Jis vienas, įvykus ir sunkiausioms nelaimėms, neišsižadėjo svajonės apie savo motinos-tėvynės neprigulmingumą.

Gimė Tigrane Yergate Konstantinopolyje turtingoje šeimynoje. Visą savo kukikystę buvo lepinamas ir mylimas. Keturių metų nustojęs tėvo pateko į namus savo senelio, motinos tėvo. Tasai buvo žmogus augšto išsilavinimo, žinovas istorijos ir dailos. Tigrane Yergate vaikščiodamas su savo seneliu tarp Konstantinopolio rumų, iš gyvo šaltinio mokėsi ant vietos savo istorijos. Senelis teipo-gi neužmiršdavo išvesti vaiką į pajurį ir už miesto ir tokiu budu žadinti jame meilę prie gamtos grožybių.

Pirmus mokslus įgija Tigrane Yergate armėniškoje kalboje, kurioje saviškiejie mokė jį branginti tėvynės idealus. Sukakus jam 10 metų, motina išvežė vaiką į Franciją, kur jis ir baigė mokslus, stengdamasi, kiek galėdamas, prisisavinti sau svetimą kalbą, idant joje galėtų aprašinėti visus vargus savo tėvynės ir plačioje pasaulyje juos apgarsinti.

Baigdamas mokslus daugiausiai užsiiminėdavo filiozofija, sociologija ir polytika. Pamėgo veikalus Renan'o, išigilino į Bakon'ą, Spencer'į, Novikov'ą, Taine'ą, Stendahl'į. Kiekvienam iš tų autorių pašventė vieną dieną sanvaitėje ir įgytus įspudžius stropiai užsirašinėdavo. Štai viena ištrauka iš tų užrašų: „Utarninkas. Novikov. Intelektuališka kova. Tautos kalba tai gyvas darodymas jos protiško išsilavinimo. Aukščiausias išsilavinimo laipsnį pasiekė ta kalba, kuri yra minkšta, bet kartu ir skambanti, kuri gali trumpuose žodžiuose daug idejų išreikšti. O aš turiu nuolat sau atkartoti, juog man reikia, gyvenant plačioje pasaulyje prisisavint svetimą kalbą. Ji turi buti man naudinga netik kasdieniniam gyvenime, bet ji turi puošti mano mintis, išreikiamas raštuose ir šnekose. Užtai turiu aš apie ją kasdien rupintis. Kasdien turiu skaityti Racin'ą ir Volter'į ir pasiskirti adynas rašymui toje kalboje. Vien tokiu budu galiu aš ją prisisavinti, nelyginant kaip vyną ir mėsą, kuriuos kasdien geriu ir valgau.“

Turėdamas vos 18 metų, ėmė Tigrane Yergate rašyti į francuziškus laikraščius straipsnius apie armėnų ir turkų gyvenimą. Tie straipsniai veikiai atkreipė skaitytojų akis ant jauno rašytojo. Tarptautiškas institutas Paryžiuje kviečia vos 23 metų jaunikačių viešai paaikškinti sanlygas turkų gyvenimo. Štai žmonių minia adynomis klausosis aiškiaus išguldinėjimo apie Turkijos istorišką ir morališką evoliuciją. Po

to skaitymo daug iš francuzų ir šėip rimtų veikėjų stengiasi susipažinti su teip nepaprastu žinovu svetimo ir tolymo krašto.

Bet tame pačiame laike, kada Tigrane Yergate, teip sakant, įgija vardą, nustoja turtų iš priežasties ekonomiško persivertimo Turkijoje. Nuo to laiko, jaunikaičiui išauklėtam auksuotame lopšyje, tenka susipažinti su aršiausiu vargu, kurs nuo karto pakerta jam sveikatą. Iš priežasties sunkaus medegiško padėjimo turi apleisti Paryžių, kuriam teip puikai sekėsi jam darbuotis dėl tėvynės. Laikraščiai talpino visus jo raštus, kuriuose jaunas karžygis visomis proto ir širdies išgalėmis stengėsi laimėti saviemsiais plačios pasaulės simpatiją.

Konstantinopolyje priima jį meiliai turkai ir krikščionys kaip pragarsėjusį rašytoją. Gauna tuoj mažą vietelę prie miesto administracijos ir apart to dar vietą istorijos mokytojo vienoje turkiškoje mokykloje.

Konstantinopolyje begyvenant, moka jis pasinaudoti iš pažinčių su turkų rašytojais, *ulemais* *), *dervišiais* **). Skaito *koran'ą* ***)) su paaikškinimais ir siuncia į Franciją puikius straipsnius apie turkų ir armėnų literaturas. Pradedą tame pačiame laike rašinėti ir armėnišką laikraštį „Haïrenik“, išeinantį Konstantinopolyje, bet paskui uždraustą sultano. Suprasdamas Tigrane Yergate, juog tautos atgijimą greičiausiai galima pasiekti, išauklėjus dorą ir savo priedermes suprantančią jaunuomenę, parašo puikų straipsnį, pilną pažinties psichologijos, apie „Vaiko dušią“. Tame rašte išreiškė stipriaus žodžiais savą meilę prie doros ir dvasiško išsilavinimo ir nurodo savo tautai takus prie auklėjimo laisvų ir prakilnių sunų. Tuo veikalu prasidedą jauno rašytojo darbavymasi, kuriam pašventė jis savo gyvastį, visuomet tvirtai įtikėdamas į laimingesnę savo tautos ateitį.

Tame pačiame laike pasiekia Konstantinopolį žinia apie baises armėnų skerdimus, įvykusius Mažoje-Azijoje. Baisiai užgautas tais atsitikimais griebiasi su neispasakytu karsčiu už plunksnos, tardamas: „mano raštai veiks, lygiai dinamytas!“ — Ir nuo tos valandos pasirinko sau žinomą pseudonimą — „Tigrane“ — tai vardas vieno narsaus senovės armėnų valdovo; „Yergate“ — armėniškai vadinasi geležis. Ir ištikrųjų — nuo to laiko nesibijodamas jau nė baises, Turkijoje dar tebevartojamų, torturų, nė myrio, pasišvenčia visas tautos reikalams.

Francuziškame laikraštyje *Revue des Revues* už 1896 metus skaitome sekančius jo žodžius:

„Armėnų literatūra sujungta su likimu visos tautos. Išskverbti tarp trijų mums svetimų valdžių, kurios stengiasi suslopinti ir mažiausį mūsų mėginimą pasikėlimo, negalėsime išlikti nekovoje. Armėnams teks dar tragiškas dienas regėti. Neabejoju, juog visuose pasaulės civilizuočiuose kraštuose randasi ypotos simpatizuojančios mums ir prijauciančios mūsų vargams. Męs jų neužmiršime, ir rasi vardan jų dovanosime ateityje visiems tiems, kurie niekino mūsų tau-

*) ulema (turk.) = mašdaug daktaras, moksliskas laipsnis.

***) derviš (turk.) = dvasiškasis.

***)) išguldinejimas Mahometo tikėjimo.

tišką pajautimą ir kuriems auksu buvo mokėta už kiekvieną saiką mūsų kraujo. Sunus Ardžruni'o ir Kamar Kalibos! — tai ne pas svetimus, tik patys pas save jieškokime spėkų! Armėniją prislėgė baisūs skerdimai ir medegiška pragaištis, kurią ir 20 metų darbavimos neatlygis. Per ištisus šešis mėnesius vienintelė užklotė numirėliams ir gyviems bus šalto sniego sluogsniai! Tai vienas iš pačių baisesnių atsitikimų mūsų istorijoje... Susipraskime! Vien mylėdami viens kitą kodangiausiai, vien susiartindami tarp savęs ir atsiskirdami nuo svetimų, vien išpažindami savo nuodėmes, vien prisisavindami ir sekdami Europos intelektualiską judėjimą ir pažinodami gerai dvasią savo priešų-barbarų, įgysime mums reikalingas spėkas. Tada nors paojus ir pasididintų, vis-gi įstengsime jį nuveikti vikrumu savo rankų ir stiprumu savo dvasios.

Rudenyje 1895 metų vėl piliasi armėnų kraujas. Sauja naršesnių užsimanė kreiptis prie paties sultano su prašymu, idant jis teiktų pildyti tiesas jiems pažadėtas 1877 metuose laike Berlyno santaikos. Turkai atsakė prašantiems ne žodžiais, bet kardu. Skerdimai prasidėję Konstantinopolyje išsiplatino netrukus ir po kitus miestus viešpatystės.

Tigrane Yergate ėmė šikart per anglišką laikraštį *Times*, kaip per daugiausiai išsiplatinusį skelbti pasaulei savo tėvynės skriaudą. Atsišaukė ir prie visų pasiuntinių, viešinių Konstantinopolyje! Svaajo jis teipo-gi ir apie įkurimą kokiam ramiam užkampyje tėvynės žydinio, sužadinančio visus tautiečius prie pasikėlimo. Tikėjos rasti prakilnius vyrus tarp svetimtaučių, kurie kaip tikriejie liuosybės apaštalai paduotų ranką pavergtai tautai.

Bet karštesnė tautiečių dalis, nematydama naudos iš tokio lėto darbavimosi 1896 metuose įsilaužia su dinamitu į turkų banką, užmuša pirmsėdį ir grasina iškėlimu dinamitu viso rumo, pasiekia patį sultaną ir pasiuntinius svetimų karalysčių ir reikalauja nuo jų pildymo savo norų, t. y. sugražinimo armėnams priderančių ir pažadėtų jiems tiesų. Įbauginta valdžia sutinka su jų reikalavimais, bet jiems vos išsiskirčius atsako dar baisesniais, negu pirma, skerdimais pačiam Konstantinopolyje. Tik tie, ką turėjo dinamitų bombas prie savęs, galėjo kelias valandas gintis nuo juos užliejančių priešų gaujų.

Tą dieną brolis Tigrane Yergate darbovosi banke ir Tigrane Yergate pats išguldinėjo lekcijas turkiškoje mokykloje ir vos spėjo prieš pat sumišimą namon sugrįžti. Galima suprasti su kokia širdimi žiūrėjo jis per tris ištisas dienas į skerdimą savo brolių. Susirgęs ir pasijutęs iš visų pusių apsiaustas valdžios šnipais bėga į Greciją. Degina daug savo rankraščių. Gauna progą tik jų mažą dalelę Paržiūn išsiųsti.

Atėnuose sutinka jį kuopelė dėkingų jam už jo darbavimosi armėnų. Jaunos Grecijos rašytojai teipo-gi skubina jį pasveikinti, ir jis tuoj po atraziavimo imasi už plunksnos, geisdamas užtarti svetimuose laikraščiuose sykiu su savo broliais ir teip-pat slėgiamus grekus. Paskui pasiseka jam su pagelba naujų draugų ir pažįstamų apgyvendinti pačiuose Atėnuose ir artimuose sodžiuose lyg 50 nelaimingų savo tautiečių.

Su džiaugsmu sutinka jis žinią, prisiųstą jo tautiečiams apie pakvietimą anglų, leidžiančių armėnams apsigyventi ant Kypro salos.

Besirupindamas apie medegišką pagerinimą buvio savo brolių nenustojo kelti ir jų dvasią. Štai atsišaukimas, per kurį Tigrane Yergate pratarė į krauju ir ašaromis papludusią savo tėvynę:

„Suskaitykim, broliai, visus mėginimus mūsų tautiško pasikėlimo ir didžiūdamos ištarkime: Armėnija vis-gi laimėjo!

Ištikrųj! Ar-gi turkai savo brutališka ir pinigiska spēka nebutų galėję jau senai mus galutinai pasmaugti? Tuotaru mums pasisekė supažindinti Europą su tikru Turkijos padėjimu, su jos ubagyste ir vidurine netvarka. Jug šiandien jau nebepraslyptys, kad turkai per silpni valdyti Rytų šalis.

Apart to mūsų darbavimos sužadino liuosybės jausmus netik tarp visų krikščionių, bet ir tarp geresniųjų muzulmanų! Turkija yra dabar apsiaubta ją neapkančiančiais priešais.

Ir tai dar ne galas. Išrišimas armėnų klausimo užgula dabar sąžinę visos Europos ir Amerikos.

Štai kruvina, bet gyva Armėnija pakilo kviesti tautas pasiskirti darbavimos kelią, t. y. arba užstoti besidarbuojančius armėnus, arba gretintis prie darbą naikinančių turkų. Tas atsitikimas pasiliks visuomet vienu iš puikesnių ir rimtesnių istorijos lapų, rašytų mūsų krauju.

Bet mes turime šiandien pilną tiesą ištarti, juog Armėnija nurodo kelią politiškam ir morališkam likimui dvidešimto amžiaus.

Armėnų tragedija dar neužbaigta. Mums teko atlošti tik pirmą veiksma. Palieka dar mums antras: tėvynės apginimas kardu rankoje.

Nesakykite, kad sukėlėme per daug nelaimių. Jug aiškiai persitikrinote, kad turkai geroju neduos mums laisvės. Visiems ir visur teip-pat klojasi. Jug tik kraujų bangose ir šaudyklių griausmuose, jug tik iškentėjusiomis nesuskaitytus nužeminimus ir vargus pasisekė laimingai iškilti Suvienytų Valstijų republikai, penkioms republikoms pietinės Amerikos, Grecijai, Rumunijai Serbijai, Italijai, Bulgarijai.

Bet ištikrųj ar-gi mes tuose paskutiniuose vargų laikuose ką nustojome? Jeigu gamtoje niekas nežusta, tai ar galite daleisti, kad veltu prazūtų kraujas 150 tukstančių armėnų? Jug to kraujo tai visa jura, tai milžiniška nemirtinga spēka . . . Ar nejauciate jos gyvasties? Jug tai tas pats kraujas, kursai bėga mūsų gislose! Jis suteikdavo stiprumą mūsų rankoms, sužadina širdžiai! Jis pagamin-davo smagenyse karžygiškas mintis! Jis mus pakrikštė į žmones tveriančius sau naują šviesą ateitį! Išsimokinkime visuomet surasti šviesą po vargų. Mūsų ypatingi kentėjimai tautos nesukriaudžia. Priešingai atneša jai dar kartais pelną.

Kiekvienas iš mūsų, kuriam likimas paskirs padėti galvą už tėvynę, tapo pamatiniu akmenimi, ant kurio ateitis įkurs laisvą Armėniją. Tokiu budu visoje pasaulėje statėsi tėvynės sienos. Džiaugkimės iš padėjimo, kurį įstengėme bendromis spēkomis savo tėvynei sutverti. Jug matote aiškiai, kiek darbo dar mus laukia. Trokšdami jį atlikti, tverkimės už jo su narsumu širdyje ir su įtikėjimu į pasisekimą. Ir liudniausi nuopuoliai te neatitraukia mus nuo mūsų triuso. Nekuomet nesigailėkime darbų atliktų su gryna sąžine! Bukime linksmi ir stiprūs lygiai tiems kalnams, ant kurių įkursime puikų jokių andrų nebijantį tėvynės rumą!

Neilgai Atenuose viešėjęs važiuoja Tigrane Yergate atgal Paryžiun. Neįtiki anglams, kurie jį kviečia apsigyventi Londone. Jam išrodo, juog jiems daugiau rupi jų pačių medegiškas pelnas, negu svetimos tautos laisvė.

Paryžiuje Tigrane Yergate pašvenčia visą laiką aprašymui nelaimių savo tautiečių. Tame laike daug straipsnių išėjo iš po jo plunksnos. Svarbesniejie: „Kova už Kretą“, „Kova už Makedoniją“, „Šių dienų Grecijos Aristofanes“, „Grekų milijonierai“ ir tt.

Tame pačiame laike amerikiečiai apsigyvenę Paryžiuje pasistengė prisiartinti ir laimėti sau simpatiją jauno rašytojo. Duoda jie jam nesykį progą viešai pratariti ir gyvu, įkveptu žodžiu patraukti širdis prie neteisingai sukriaudžiamų brolių savo.

Čia susitinka jis vėl su Klara Barton, pirmsede Amerikos Raudono Kryžiaus Draugystės, su kuria jau pirm buvo Konstantinopolyje pasižinęs. Ta augštos doros ir nepaprasto narsumo moterė buvo nuvažiavusi šelpti atsilikusius po skerdimo ir apiplėšimo armėnus. Išdalyjo ji tada tiems nelaimingiems 300 000 dolarų ir įstengė tokiu būdu sužadinti nukentėjusius prie darbo ir rupesčio apie savo gerovę. Sykiu su Klara Barton darbovosi tada Mažoje Azijoje ir išdininkas Raudono Kryžiaus Jurgis Pullman; abu jie atmeta garbės kaspiną, suteiktą jiems sultano už jų darbavimos jo viešpatystėje! Tigrane Yergate's širdis nepasiliko kurti ir užgirdus svetimas nelaimės. Štai įvykus kovai ant Kandijos salos siunčia jis šitokį atsišaukimą Grecijos ministeriui:

„Armėnai apsigyvenę Paryžiuje siunčia žodžius tikros guodonės grekams, mokantiems teip narsiai ginti tas tiesas, už kurias armėnai nėkuomet nenustojo kovoti. Musų geri linkėjimai telydi visur jusų kareivius ir jusų flotą! Sveikiname grekų papartį, kaip ženkla tiesos ir laisvės!“

Grekai priima armėnų pasiuntinius su atvira širdžia ir spausdami vieni kitiems karštai rankas, prisizada abi tautos šelptis ir visuomet priausti viena kitai.

Laikė tokio darbavimos Tigrane Yergate spaudžia kiekiausiai medegišką vargą, kurį jis stengiasi slėpti prieš svetimtaučius. Tik vienai motinai, prie kurios jo širdis tikrai vaikiškai prisirišusi buvo, guodžiasi vargšas:

„Tavo laiškas rado mane sėdžiant ir lopant mano drabužius. Vargiai atsirastų kits darbas, kurs mane teip slėgtų. Baltarubiai, drabužiai, čebatai viskas merda ant manęs ir aš esu dažnai priverstas imtis už adatos. Mahometas prieš įkurimą islamizmo teip-pat turėjo lopyti savo drabužius. Vienok atminimas to atsitikimo nesuteikia man jokio nuraminimo. Jug neturėdamas jokio tikėjimo, žinau aiškiai, kad kiekvienas musų darbas ir jausmas žūna ant amžių, kad dagi pragarsėjimas yra laiku aprubežiuotas ir todėl toks vargas pasirodo man visai nepakeliamas.

Užaina valandos, kad trokštu tikėti, kaip kiti žmonės, juog kada nors surasime sau užmokesnį už visas tas kančias, kurias turime pakelti . . . Bet sugavęs save teip manant . . . juokiuos nerviška. Džiaugiuos tik, juog mano straipsnis apie Kandiją rado atgarsį Europoje. Džiaugiuos dar ir tuo, kad medegišką vargą dar neužstelbė man dvasios! Pažadėjau nuvažiuoti Belgijon ir ten viesiai pratarti į universitėto studentus.

Atsakyk man netrukus! Myliu savo doriausią motinėle!“

Prakalba į Belgijos studentus teip pavyko Tigrane Yergat'ui, kad tuoj susirinko nemažas burelis jaunikaicijų, pasiruošusių su ginklu rankose stoti į kovą už Armėnijos laisvę.

Pagrįžęs Pariziun vėl savo straipsniais pripildo francuziškų ir angliškus laikraščius. Parašo platų veikalą apie Turkiją: „Psichologiški išguldinėjimai apie jų tikėjimą, budą, pažiuras.“ Darbas, kuriame matosi artima pažintis su viso, kuo aprašomuoju, ir užtai teip neišsakomai pritraukias.

Bet karė tarp grekų ir turkų neleidžia jam toliau darbuotis. Budamas per silpnos sveikatos, idant galėtų stoti į kovojančių eiles, vis-gi važiuoja Grecijon vesti kova su bendru priešu ant vietos nors žodžiais, nors patarmėmis ir atsišaukimais tai į liaudį, tai į vadovus.

Ir pilnas vilties ir įkvėpimo apleidžia tas jaunas kareivis Paryžių, kuriame augo, mylėjo, kovojo, buvo garbinamas ir mylimas.

Jug čia ir pirmi spinduliai tikros meilės palytėjo jaunikaicio širdį. Buvo tai amerikietė, duktė narsaus karžygio, kovojusio Amerikoje už indijonų laisvę. Išlavinta ir jautri mergina patraukė prie savęs širdį Armėnijos patrijoto. Karštesnių žodžių jie dagi tarp savęs nesukeitė, nors dušia ir širdimi viens kitam prijautė . . . Išvažiuodamas Tigrane Yergate išsivežė ir tą jausmą giliai širdyje užslėptą.

Atvykęs Grecijon tuoj pasistengė pasimatyti su valdžios sąnariais. Paskui ėmė siuntinėti į įvairus Europos laikraščius žinias apie grekų padėjimą. Sykiu išrodė jam puikiai pritaikyta valanda armėnų pasikėlimui. Ėmė ir juos žadinti, bet čia rado dvi partijas. Viena iš jų spyrėsi bombomis ir dinamitu bauginti patį sultaną jo sostapilyje, kita buvo per silpna pati viena stoti į atvirą kovą. Todėl Tigrane Yergate prisaukti ir iš Belgijos atvykę jaunikaiciai*) neradė sau Armėnijoje darbo, stojasi į eiles už liuosybę kovojančių grekų Kandijoje ir prie Termopylių. Tuotarpu nuo pradžios neįveikiami grekai, savo valdžios tiesiog trukdomi; tapo sumušti. Tesalija turkų užimta. Nusiminimas neapsakomas apėmė ateniečius. Tame laike rašo Tigrane Yergate:

„Karė tarp grekų ir turkų pasibaigė netikėtai. Valdonas tris kartus buvo apleidęs savo kareivius. Flotai nebuvo leista nė iš vietos pasijudinti. Viešpataujanti dinastija apvilo tautos troškimus. Tokie atsitikimai tiesiog žudo dvasią. Daug armėnų buvo atvykusių kovoti sykiu su grekais, 19 iš jų įstoje į svetimtaunčių legijonus narsiai mušėsi kovoje ištikusioje prie Pharsalo. Bet ir armėnų likimas nepasigeris dabar po Grecijos nuveikimo.

Nelaimingi grekai visi narsūs, tik jų aficerai silpni, generalissime nedrąsus, dagi tiesiog baigštus, ir valdžia visai neišmananti, kaip elgtis. Norėdama sykiu ir kovoti ir diplomatišku keliu taikyti, vieton įgyti garbę, privedė tautą prie nusizeminimo.

Gal išvažiavimas Diadoque'o (jis yra pakviestas Anglijon dalyvauti prie karalienės Viktorijos jubilėjo) nuramys šiek-tiek kariumenę, kurią jis savo pasielgimu baisiai suerzino. Smolenskį kareiviai myli ir klauso. Gal ateitis duos geresnės laimės sulaukti.“

Nors kovos galas, kaip matėme, buvo teip prislėgias, bet Tigrane Yergate nenusiminė. Dar syki pratarė į susirinkusius studentus. Kalbėjo apie revoliucijoniškas dainas savo krašto. Įspudis tos prakalbos buvo teip didelis, juog visi klausantiejie jaunikaiciai, tarp kurių buvo daug iš visų Europos šalių atvykusiųjų, spaudžia jam karštai ranką ir pažada ant pirmo jo šauksmo pributi kovoti už laisvę jo tėvynės.

— „Turėjau prakalbą kitą vakarą apie puolusius svetimus kareivius kovoje už Greciją — rašo jis pats. — Du greku, du italu francuzas, poeta Palamas ir aš, vienas paskui kito kalbėjome iš sakyklos juodai aprauktos kaip katafalkas, papuoštos žolimomis ir gramnyčiomis. Paskui dar daug kartų vaišindavo mane grekai. Nekuomet neužmiršiu dainų girdėtų viename jų susirinkime. Visos jų dainos puikios, bet daugiausiai sujudina visus atsiveikinimas jauno kareivio. Kaip priėjo prie žodžių: sudiev matušėle, pasiliki viena ant tos pilkos žemelės, kuri tuoj priglaus mano šaltą kuną . . . tik neužmirški kapelių papuošti medeliais . . . — tai dainininkams byrėjo ašaros iš akių.“

*) Tas atvykimas jaunų kareivių kovoti už krikščionis prieš turkus yra istorijoje pavadintas devinta kryžiaus karė.

Nelaimė nenustoja persekiojus Tigrane Yergate. Gauna jis uždegimą plaučių ir jau nebeapsikelia iš tos ligos. Galima suprasti koks nuliudimas prislėgia vos 29. metų jaunikaity:

— „Sirgau kelias dienas. Baisūs skausmai nenustojo kankinę manęs. Jug suprantu, kad su liga ir vargu, tomis didžiausiomis žmonių nelaimėmis sunku kovoti. Geriausiai ramiai žiūrėti į ateitį ir turėtis to persitikrinimo, juog ne žmogaus galėje kreipti gyvenimo bėgį į kitą pusę. Toje valandoje esu užsiėmęs rašymu apie šių dienų Grecijos literaturą; noriu darbuotis kol dar įstengiu krutėti. Jug tai mano priedermė. Išmanau gerai, juog verėiu paskutinius lapus savo gyvenimo knygos. Koks puikus miestas Atenai! Kaip čia gerai ilsėtis . . .“

Matydamas savo spēkas kasdien tirpstant, sutiko važiuoti pas savo brolius Egiptan. Tikėjos ten sustiprėšęs. Prieš pat išvažiuosiant gavo dar žinią, juog grekų karalius rengiasi jį aplankyti.

Prašė Tigrane Yergate jo karališkos mylistos nedaryti jam tos garbės, nes jis esąs ligonis ir per daug silpnas. Buvo tai vien budas nusilenkimo nuo karališkos mylistos. Tigrane Yergate pabijojo, kad karaliaus ypata nepadarytų ant jo didelio įspudžio, nes jis buvo besirengias jį savo raštuose kritikuoti. Neužilgai ir pasirodė spandoje jo du darbu: „Atenų kapai“ ir „Kokiu budu tapo grekai apvilti“. Tie darbai ir aiškiai nurodo visai pasaulei tikras priežastis grekų nuveikimo. Rudenyje 1897 metų Tigrane Yergate apleidžia Greciją. Išlydi jį iš tėvynės ištremtiejie jo tautiečiai, apdovanodami jį žolinomis.

Alexandrijoje laukia jį teip-pat iškilmingas priėmimas. Garbina jį visi už tą narsią dvasią, kuri teip gausiai išbarstyta jo raštuose ir kuri įstengė pakelti širdis nuslogintų tautiečių. Ir dabar kada jo dvasia išlengvo ėmė skirtis nuo kuno, įtekmė jo ant žmonių tarytum augte ango.

Vieton ilsėtis, darbavosi čia be poilsio tardamas: „Turiu skubėtis, nes mano laikas jau aprubežiutas. Veikiai užges mano gyvasties žiburėlis!“

Neužilgo nustojo nelaimingas valdės dešinę ranką, tai nors baisyse kanciose, bet nenusimindamas darbavosi, neišleisdamas plunksnos iš kairiosios. Tada pasergėjo jo brolis prie jo mažutę skrinutę ir atėmė, nes joje buvo nuodai. Tigrane Yergate ištare tada liudnai: „Gali dabar jau ją išmesti, jau ji man nebereikalinga. Buvau nusprendęs nusinuodyti tą dieną, kada nebegalėčiau rašyti.“

Per visą laiką ligonis ilgėjosi begalo savo gimtinio krašto. Dažinojus apie tą jo motina, išgavo nuo sultano daleidimą pagrįžti Konstantinopolin.

Nuo pradžios tokia žinia labai jį suezino, bet paskui sutiko grįžti, vis tikėdamas nors tuo pagerinti savo sveikatą.

Liudna jam buvo skirtis su Egiptu, kur buvo teip daug širdžių pamylėjusių nelaimingą rašytoji. Dar liudnian pasidarė jam Konstantinopolyje, kur kiekviena vieta priminė jam jo brolių skerdimus. Pabėgo į Pėrą, bet čia pasijuto visai apleistas savųjų. Visi jo tautiečiai bijojosi prisitarti prie jo, nes valdžia apstatė jį tuoj šnipais, o armėnai per daug gerai žinojo, kas tai yra valdžios baudimas

Turkijoje. Iš Pėros persikėlė dar Tigrane Yergate ant Prinkipo salos netoli Konstantinopolio ir iš čia siunčia savo broliams tokį laiškėlį:

— „Sala graži, jos oras mane atgaivino. Po visų kančių tarytum pradėdu atgyti. Nors dar labai silpnas, bet šiek-tiek nusiraminęs. Negalėjimas darbuotis slėgia mane. Ar pakels mane Prinkipo's saulė? ... Musų namas nors labai ankstas, bet mums tinka. Matau jurą, salas, matau Europą ir Aziją ir šventos Zofijos bažnyčią, turkų mošejas, senas pylių sienas, oras labai grynas. Tiktų ir jums darželis pilnas žolynų.“

Užsiliko dar vienas jo laiškas, rašytas broliui, neužilgai prieš mirsiant. Matome jame didelį liudnumą ir užsivilimą. Jis, kurs per visą gyvenimą nesiliovė šauktis prie žmoniškų jausmų Europos, dabar varguose skęsdamas, nustoja tikėjimo į civilizuoatą krikščionystę. Matydamas, kaip krikščionys ramiai duoda netikėliams skersti nieko nepraskaltusius brolius savo, vis tik dėl kokių nors politiskų atžvilgių, mirdamas rašo:

— „Nepripažindama tiesų, pagal kurių tautos pribrendo ir kiekviena trokšta užlaikyti savo gyvastį, Europa paveržia mums tai, ką suteikė rumunams, serbams, grekams, bulgarams; ji nepripažįsta mums dagi tų tiesų, kurias įvykdina valdydama Afrikos ir Azijos tyrus! Ji mums stato už priedermę lenktis po svetimu, barbarišku jungu. Armėnai! nėra doros! nėra teisybės tarp tautų! Pasikelkime! Brutališkoje kovoje sujieškokime sau prideriančias tiesas, arba mirkime už jas savo žemėje visų garbinami!“

Vis tebesirgdamas dar išvydo Tigrane Yergate atspausdintą savo paskutinį straipsnį: „Ar Turkija gali gyvuoti?“

Pradžingo, nes juto, kad tai vis-gi sunkus smugis suteiktas priešui.

Nuo to laiko gyvenimas pavirto jam jau vien į kentėjimą ir trokšdamas myrio, šaukia: „Jezaus kentėjimai tvėrė tik vieną dieną, o mano mėnesiai traukiasi!“

Persitikrinimas, juog jau nebegalės stotis eilėse kovojančių už tėvynės laisvę, dar didžiau jį slėgė, kaip pati liga.

Prieš pat myrį nulenkė jis dar akis į jurą ir į tolymą dangaus kraštą. Bet mintys jo lankėsi dar toliaus. Tris kartus paminėjo vardą tolimos, mylimos merginos. Paskui sunkiai atsidusęs ištarė: „Francija! Francija! Atenai! Atenai!“ Ir nebeliko tos gražios, stiprios dvasios. Motinos rankose ilsėjosi vien šaltas lavonas.

Atsitiko tai 1 dieną gruodžio mėnesio 1899 metų. Visos pasaulės laikraščiai paminėjo jo vardą, tai ir mės, lietuviai, nors ir vėlai padėkime ant jo kapų tą mažą dovanėlę. Ir tarp tolimos, gal tau visai nežinomos tautos, tegyvuoja tavo atminimas, liuosybės karžygi! B.

Iš gyvenimo aštuonių palaiminimų.

Vėlaus pavasario diena, apsinankusi nuo ryto ir užlijus kiek pusrytėly jį gražiai nusigiedrijo. Saulelė gausiai lieja iš tolymo dangaus kaitrią šilumą.

Prasta žemutė, pusiau sugriuvusi grytelė stovi, atsiskyrusi nuo kitų grytelių gale sodžiaus. Jos stogas supuvęs, skylėtas, samanomis

ir kur-ne-kur žolėmis apaugęs. Durys žemutės, žmogus tiktai dvylinkas įlenda pro jas, langeliai mažučiai, nedidesni už peludės; ir tų pačių kvaterkėlės ryzgaliais užkaišiotos. Sviesi ir skaidri saulutė šendien, kaip ir visada, mažai teviešėjo po jos vidų, neprazadino jos mažų gyventojėlių: neatboli žmogaus ranka užkirto jai keli.

Viduj, kertėj pagal sieną stovi plati lova pastatyta. Ant šiaudinio ilgo suvolioti ir supurvinto priegalvio vienam gale lovos ir tokiopat priegalvio kitam gale vaikai paguldyti.

Vienas iš jų ketverių metų skarletinos smaugiamas, kitsai — metais jaunesnis — drognėmis sergąs. Abu jie nustyre ir murini. Purvuoti, nudriskę marškinėliai menkai tešildė jų nugarėjusius kunelius, o ryzgalis, užmestas abiem ant kojų teip-gi mažai teteikė jiems šilimos. Vaikučiai trukčiojo, šiurpulio imami ir rietėsi į kruvą, tikėdamies daugiau šilumos.

Po aslą grytelės sunkiai rieda sulinkusi į kuprą senelė. Kaskart preidama prie pečiaus, kur virė barštelių savo mažulėliams, ji dievo-baimingai kalbėjo: „Su kokia meile švenčiausi Pana virė Tau, Jezau, valgymą, su tokia-pat meile ir aš trokštu taisyt peną savo mažulėliams.“

O mažulėlių vyresnysis be perstojo vartėsi po lovą, blaškė ranytėmis ir griebėsi už gerklėlės. Be perstojo jis prašė: „ma-am, mma-am vandenio!“

Bet mamos nebuvo čia. Ji da pusrytėlyj iškiutino į bažnyčią. Šiandien sukako metinė jos vyro mirimo: reikėjo mišlės užpirkti, o per tai ir dušios kančias sumažinti. Kad jos vyro dušia nusidėjimais apsinkinta buvo, tai ji gerai žinojo: pati savo akimis matė, kaip jis, nekurtą pasigėręs, keikė, burnojosi ant Dievo ir savo sunkaus gyvenimo, kaip jis tingėdavo kas nedėlią į bažnyčią eit, o kunigėlio žodžiai: „Žiurėk, vaikel, storokis, kad išgelbėtum vyro dušią nuo pragaro,“ — per kiauras naktis mielų metelių jai sapnuose sapnavosi. Be reikalo jug nesakė tų žodžių kunigėlis, mislyjo ji sau. Ir be to kartų-kartomis per pamokslus kunigėlis sakė: „Atminkite, mieli broliai, ant dušių čyščinje kentančių; neduokit anom žuti, kasdien melskitės už jas ir prašykit Dievo, kad jų neapleistų.“ Viskas šitas aiškiausiai jai rodė, kad ji per maldas ir užperkamas mišias gal ir išgelbės nuo pragaro vyro dušią. Bet kuo užpirkti mišias? Kišenėj užliko — da nuo vyro mirimo — vienui vienas rublelis, o už mišias praščiausias moka du. Liaužė sau galvą žmonelė, kur čia jai gauti ta rublį? Bėgo pas vieną įbuvėlę, bėgo pas kitą — visos sakosi: neturime, sesutėl; turėjome kiek: paršelius nusipirkome, da šį-tą, ir visi išėjo. Nėjo žmonelė į bažnyčią sunkiausiai prislėgta: priims kunigėlis tą rublį ant mišių, ar ne? Tikėjo, kad jis susimylės ant jos.

Prie lignonų pasiliko jos sena motina. Senutė klupčiotė klupčiojo nuo pečiaus lyg lovos maldydama verkiančius ir vaitojančius vaikelius. Jos veidas rusklėtas, išblyškęs ir baimės suimtas, reikė nusiminimą. Uždusęs, švenksčiantis balsas, neramiausis blaškimasi po lovą vyresniojo vaikelio jai protą atėmė. Ji matė, kad jis šendien blogesnis: vakar jis da valgė, kad ir tų pačių barštelių, šendien jų nei į burną nebeima, — tik, tik prakalba ir tai lyg koku balsu iš po žemės. Tas balsas graudeno ją užvis labiausiai; jis sakyte lyg sakė: „Ten po

žeme man vieta“ . . . Nesykį ji po nosim sau kalbėjo: „Dieve mano, Dieve, susimylėk ant tų mažulėlių, išgydyk dušias anų, nes jie Tau nusidėjo.“ Apie kokią nors pagelbą senutei nė galvoj nebuvo. Iš kurgi ji jims tą pagelbą? Jau trečia diena, kaip sėdžia ant kumpelio duonos. Bet, kad ir butų ką duot vaikams stipriau pavalgyti, ar-gi tai gelbėtų ką? Jei Dievas nelaikys, vis-tiek ką duosi — mirs . . .

Dievas, matyt, nepriliko vyresniamjam vaikeliui šio svieto vargą išvargti. Vaikelis kas valanda blogyn ėjo; išryto jo gerklėle smarkiai pašvenkštė, o pietums atėjus karkt - karkė ir vos-ne-vos galėjo dvasią atgauti.

Jaunesnysis vaikelis visą tą laiką gana ramiai gulėjo, lyg užmuštas. Jo raudonai plekiuotas veidelis ir kiek pamėlynavusios nuo vėsos krutinėlės ir rankelės teipgi baugino senutelę. Šitame vaikelyj ji daugiau sudėjo vilties: tikėjo, kad ant jo Dievas bus maloningesnis.

Pietų laike parėjo iš bažnyčios ir motina. Paklausus senutelės, ką ligoniai daro, mielai ji papasakojo, kaip kunigėlis iš pradžių nenorėjo imti rublio už mišias, kaip paskui sutiko, kad ji stačiai pasiskundė jam savo vargingu gyvenimu, ir kaip ramino ją kunigėlis kantriai nešti Dievo duotą naštą. Kaip savo penkis pirštus, — kalbėjo toliau žmonelė, atmenu brangius kunigėlio žodžius: — „jei Dievo ne buvo žadėta, kad gyventų tavo vaikelis, tai nė joks galvasuktis, nė jokios storonės, nė daktarai, nė pinigai nieko negelbės. Gerai, vaikeli, padarei, pasirupinusi apie išganymą vyro dušios ir paliecavojus savo sunelį Dievo valiai; žinok, vaikel, kad su vienoms šventomis mišiomis, prigulinciai išklausytomis, žmogus užpelno daugiau, ne kaipo gaudamas visus svieto skarbus.“

Baigus minti kunigėlio žodžius, palaiminta motina prėjo apžiūrėti savo vaikelius. Pamačiusi vyresnįjį gangreit be žado ir jo akis į stulpus pavirtusias, ji nenusigando ir nenusiminė, tik sukrutėjo jos lupos, neaiškiai tardamos: „lai buna Tau, Dieve, ant didesnės garbės.“ Vaikelis, pažinęs motiną, vos be suprantamu balsu, sunkiai dvasią atgaudamas, prakalbėjo: „mm-aam, gerti.“ Motina įpylė jam kiek šalto vandens į burnelę per sukąstus dantelius, pridengė labiau vyzgaliu pamėlinavusį jo kunelį ir nuėjo tolyn.

Atsisėdo už stalo, pasilenkusi pažiūrėjo pro langelį, kur saulės spinduliai linksmai žaidė ant žemės, atsiduksėjo ir, da-kartą prisiminusi sau kunigėlio žodžius, ji tvirtai tarė: „Viespatie, atsiduodu ant Tavo valios. Atsiėmei sau mano vyrą, atsiimsi nepoilgo ir mano sunų. Tegul busi pagarbintas ant amžių.“ Jos galva sunki buvo, lyg švino pripilta, užė ir svaigo. Mintys braidė po galvą ir viena nuo kitos tolyn bėgo: niekaip negalėjo žmonelė sumesti, išmanyti Dievo galybės. Užvakar po pietų, pakilęs iš dregnių, vyresnysis vaikelis vaikštinėjo bėginėjo, buvo ir į orą išėjęs, bovijosi, o šendien . . . Dievs teip panorėjo . . . Dievo rykštė . . . — manė sau žmonelė.

Mintis apie vaikelio mirimą nebaidė motinos. Ji užsirupino tik, kur reikės grabelį gauti? — Jos kišenėje nė skatiko nebliko. Jos visas turtas, kurį užsidirbo sau, betarnaudama pas gaspadorius, — išėjo. Vyro alga kasmet visa ant šeimos išeidavo, o pačiai, kaip ištekdėjo, nektekdavo ant uždarbčio išeiti: tai bažnyčia, tai poteriai, tai apėjimas vaikų ir senos motinos — vis ją atitraukdavo. — Ilgai

laužė sau galvą apie grabelį. Susimislijo antgalo nueiti pas gąpadorį, kur jos vyras ilgus metus tarnavo, ir prašyti jo malonės.

Saulė jau buvo arti laidos. Pailsus iš kelionės, ji skubinosi prie atilsio. Jos kiek prigėseę spinduliai švietė ramiai ir maloniai. Tie spinduliai lyg traukte traukė prie savęs, lyg šnibzdėjo ką ir kalbėjo, kad rytoj vėl kils saulelė, vėl švies visą srietą ir krutis ji ir teip per dienų-dienas pati gimdydama, pati naikindama milijonų milijonus gyvybių-gyvybėlių. Dar kartą spinduliai blykstelėjo ant medžių viršūnių ir pasislėpė.

Nepoilgu ir visas sodžius aptilo. Negirdėt buvo nė einant, nė kalbant, nė durų varstant. Tylumoj nakties klaidžiodami plaukė po orą šunų balsai, ryksmai pavėlavusių į savo lizdą paukščių, ir visokie garsai šviesos bijančių gyvybėlių.

Mus pusiau sugriuvusioje grytelėje ir-gi netylėjo: Apsisupus su balta marška, giltinė pustėsi sau dalgę nupianti da vieną užsilikusią ant šendykštės pievos žolelę. Laiba žvakutė žibėjo prie galvos mirštančiojo vaikelio. Senutėlė meldėsi persigandus prisiartinančios bailsios valandos, meldėsi su ašaromis ir prašė Dievo, kad neapleistu jų. Motina verkte neverkė. Ant jos veido žymu buvo, kad ji baisiai kankinasi. Ji, lyg proto nustojusi, dairėsi po grytelę, jieškodama akimis koktai ir negalėdama surasti, žiurėjo į save ir gilinosi į savo dušią, norėdama suprasti, ką šita jai kalba. Nelaimingai motinai sunku buvo pamislyti, kaip ji laidos savo vaiką be mišų, be pašventinimo lavono ir duobės, baisu darėsi, pamislijus apie peklą ir neapsakytas joje kančias, o matė, kad reikės be visko to apseiti. Šitai padidino jai kančias. Mintys apie peklą, lyg tyčia, vis gilyn ir gilyn skverbėsi jai į galvą. Niekados neregėti Dievo, manė sau motina, o degti ugnij, prieš kurią mūsų ugnis yra šešėlis, kentėti neapsakomas kančias ir sopulius nuolat be jokio pertrukio, o da visuomet regėti biaužiausius šėtonus — o! kokia baisi nelaimė! Perimta didžiausiu širdies skaudėjimu — nes ji matė, kad jos vaikelio dušios išganymas prigulėjo nuo jos rupestringumo — nelaiminga motina apalpo. Atsigavusi kiek, ji stengėsi sugraibyti visas mintis, išsisklaidžiusias po jos galvą. Dingtelėjus jai galvoj apie peklos kančias, ji persigando nuo savo minties ir puolė ant kelių karštai melsdama su ašaromis akyse Dievo pagalbos: „Dieve, Dieve mano, susimylk ant manęs griešnikės ir atleisk man griekus mano. Še plak mane, še korok, tik atleisk man griekus mano. Priimk tą nuliudimą mano už griekus mano, nes nusidėjau Tau Viešpatie, užvis labiausiai. Viešpatie, susimylk ant manęs, apšviesk mane protą, duok man tikrą nusizeminimą, kantrybę ir stiprybę, idant visuomet pamėgčiau Tau, eičiau vien kelias Tavo ir užpelnčiau dangaus karalystę. Dėl Tavęs vien, Viešpatie, melsiuos aš, dėl Tavęs vis mislysiu, kalbėsiu ir darysiu.“

Besimeldžiant motinai, mirė ir kudikėlis. Aut rytojaus, gavus grabelį, ji su keleta įbuvėlių nulydėjo į kapus savo vaikelį. Šits atsitikimas ir viršminėtas, nelaimingą motiną pakreipė ant kelio vienatinės maldos. Apie užsilikusį tą vieną vaikelį ir savo seną motiną ji nėkiek nesirupino, atiduodama juos ant Dievo valios. Pati skaitė save už nelaimingą ir didžiausiai Dievui nusidėjusią, jei kurioj dienoj negalėjo buti bažnyčioje ir kelių dienų pasniko užlaikyti. Visą savo vargą,

visas savo kančias ir kankinimąsi ji aukavo vien vyro ir sunelio dušių išganymui.

Nelaiminga motina da karščiau pildė savo užmanymą, kada ją pagyrė už tai kunigėlis. Apie mišias už dušias vyro ir vaikelio kunigėlis daugiau nebepriminė jai. —

Kaip rodos, skaitytojau, ar daug yra mūsų šventoj Žemaitijoj ir Lietuvoj tokių, kaip ta nelaiminga motina? Ji troško eiti keliais išganymo, idant būtų išganytos dušios jos vyro ir sunelio. Ar teisingi tie keliai? Kas juos nurodė? . . .

Palaiminti Dievo leisti žmonių mokytojai, kuriems atleistos yra neteisybės ir kurių paslėpti yra griekai, — sako Dovydas savo psalmuose.

Palaiminti ir čystos širdies žmonės, kurie seka anuos, nes jie Dievą regės — pasakė Jezus.

Stukai.

Korespondencijos.

Kauno gub. Lietuvos lenkų protestas. № 10 „Uk-o“ p. m. ir № 2 „Nauj.“ š. m. yra paminėta, kad lenkai Krakių parapijos (Kauno pav.) nusiuntę Kauno vyskupui Paliulioniui protestą už tai, kad pas juos jubilejinė dievmaldystė buvusi tiktai lietuviška. Vienas tautietis prisiuntė mums kopiją to protesto, rašyto lenkiškai; jis skamba šiaip:

„Jūsų Ekscelencija! Nuliudimas apėmė mus ir suspaudė širdis mūsų! Laukėme Krakiaus Jubilejinės dievmaldystės, tikėjomės išgirsti Dievo žodį suprantamoj mums kalboj, bet . . . nelaimė! — bažnyčia tarytum atstumė mus. Kuo mes prasikaltom, kad atstumti?“

Bočius mūsų Lietuvos Horodliuj 1413 metuose, kada pergalėta tapo pagonystė, apšvietė mus kraštą šviesa krikščioniško tikėjimo ir, įvesdamas šviesą, kalbą ir kultūrą, suliejo tuodvi giminę į vieną tautą (*złaz dwa ludy w jeden naród*). Jojo vaikai sustiprino tuos ryšius ir antgalo 1569 m. Liubline, per visą sanvaitę garbindami ir dėkavodami Augščiausiamjam Sutvertojui, tuodvi tauti galutinai surišo tą susivienijimą.

Da kartą klausiamo Jūsų Ekscelencijos, už ką mes nuskriausti? kuo prasi-kaltom? Nuliudimas, kuris apsiantė mus, skausmas širdies, kuris mus spaudžia, priverčia mus nenoroms rašyti šitą protestą ir pasakyti Jūsų Ekscelencijai, kad mus nuskriaudėt. 30 rugsėjį 1901 m.“

Pasirašiusių 263 ypatos.

Reikia priminti, kad tarp pasirašiusių, kaip mums praneša *Kytraitis*, yra daug vaikų ir visai nemokančių lenkiškai dvarų darbininkų, sodiečių ir miestiečių.

Šiauliai (2.) 15. III. pasibaigė byla žmonių, apkaltintų už žydų nušimą Linkavoj, Žeimyj, Pašvitinyj ir kitur. Subatoj stoji prieš Vilniaus Palatos sudą, į Šiaulius atvažiavusj. Apkaltintų buvo 12 žmonių, stoji tik 6, 3 jau atsidurė Amerikoj, o trijų nesurado. Vienas nubaustas ant 2 metų ir 6 mėnesių į areštantų rotas, du po 1 m. ir 6 mėn. į areštantų rotas, o paskui dar ant 4 metų po priežiura policijos, du ant 8 mėnesių į kalėjimą, vienas ant 4 mėnesių. Iš žmonių pusės stoji du advokatu: Milvidas iš Šiaulių ir Vileišis iš Vilniaus.

A—s.

Vilnius. Atgarsis liet. jubilejaus. Vilniaus lietuviai išalkę lietuviškų maldų liko skalsiai pašelpti per dienas 22, 23 ir

24 spalio mėn. (senojo st.), kuriose su daleidimu vyskupo Zvieravyčiaus laikėsi jubilėjinės maldos Vilniaus katėdroj.

Nepalyginamas pakilnumas ir grynas dvasios džiaugsmas apsiautę laikė per 3 dienas 4—5 tukstančius lietuvių įvairių lyčių, amžių ir kilmių puikioj bažnyčioj; nuo anksto ryto lyg vidurnaktėi bažnyčia judėjo vilnimis svieto, kurs, kaip žuvys trokstančios pulkuojasi prie eketės, teip spaudėsi prie aukurų, pamokslinycios ir spaviednyčių, begerdams saldžias ir gaivinancias dvasią ir širdį sroves savo prigimtos motiniškos kalbos. Lygiai per stebuklą išsireiškė per tas dienas tiek narsybės ir dvasiškos gyvybės tarp burelio kunigų, deginte deginusių savo puikiais pamokslais lietuvių širdis ir tarp tukstančių karštai besimeldusių lietuvių, kurie krovė ant augšto, sulyg dangaus aukštjbės, aukuro skurdžius, skalsius ir ašaras traukiančius giedojimus draug su verksmingais vaitojimais sugriaudintos širdies ir maldas teip tikras, teip grynas, kad stebėtiesi reikėjo bergint, kaip visas svietas, kaip viens žmogus žiurėte žiurėjo, giedote giedojo, klupote klupojo. Jeigu kas nebuvo dar matęs tukstančių svieto, susiliejusio į vieną širdį, į vieną dvasią ir į vieną mįslį, tai tas turėjo tai išvysti Vilniaus katėdroj laike minėtų dienų.

Ir dabar tas svarbus atsitikimas visiems atvėrė akis ir parodė, kokia galybė tikėjimo dalykuose slepiasi prigimtoj kalboje; visi patyrė, kokią klaidą darė Vilniaus dvasiškija per 100 metų, bestelbdama ypatybę lietuvių-katalikų. Dabar privalome tik stebėtis, juog garbingas vyskupo prisakymas umai išmokino beveik visus Vilniaus kunigus ne vien lietuviškai, bet ir grynai lietuviškai kalbėti. Patsai guodojamas vyskupas pradžiugo ir drauge . . . nusiminė: pradžiugo jis, išvydęs save apsiaustu, kaip murais, tukstantimis be paliovos dėkingųjų jo avelių, ir nusiminė iš gaillesties, juog per tiek laiko nereikalingai, klaidingai ir nekaltai skriaudė tuos lietuvius, katrų, sulyg nurodymo piktos valios žmonių, Vilniuje buk nesą, arba jeigu tokie ir esą, tai jie arba visai buk išsivertę į lenkus, ar į nedorėlius arba net į bedievius ir per tai dėl jų buk jau nebreikalinga lietuviška bažnyčia. Bet Dievo teisybė nepergalima, ir lietuviai gali save padrutinti sekančiais žodžiais pranašo Dovydo: „nusiraminkit, o išvyskit, juog aš esmu Dievas.“

Vilnietis.

Vilnius. Apskelbtas lietuvių jubilėjus pasibaigė. Lietuviai prisiklausė gražių lietuviškų pamokslų, o da gražesnių lietuviškų giedojimų, kurie laike trijų dienų žadino ne vieną iš atsimetusių nuo savo kalbos prigimtosios. Klausant šių giesmių, rodėsi, juog staigu motina sugrįžo ir kalbino sunus, kurie jos jau senei nebregėjo; tuli iš jų, pažinę ją, su ašaromis puola sveikinti savo motę, norėdami išgirsti ir atminti nors kelis žodelius iš tų, kuriais juos ana anklėjo. Iš džiaugsmo tuli ašarojo, širdingai sveikindami savo draugus ir pažįstamus, sakydami, juog motina mūsų da nėra mirus, juog ji vis da gyvuoja ir vis da teip-pat jauna, kaip buvo. Ta motina mūsų — tai lietuviška kalba, kuri, kaip pasirodė, nėra da čion pranykusi, neveizint, juog laike kelių šimtų metų ją čion netikusieji vaikai niekino, stumdė ir gaisino. Tukstančiai šių vaikų ją jau pamiršo, parokavę sau už motę baltgudystę arba lenkystę, bet keletas sunų užlaikė ją da tarpe savės. Tą teisybę geriausiai apreiškė, susirinkdami po kelis tukstančius į

Vilniaus katedrą laike paskirtų pasimatymui su motina trijų dienų. Tos trys dienos buvo darbo dienomis, ir todėl be abejonės daugelis kaip iš vietinių gyventojų, teipos-gi iš pavilniečių negalėjo bažnyčion ateiti. Neapsirikime pasakę, juog nekurie lenkai karštuoliai neleido savo tarnų, ar darbininkų, ant tos iškilmingos šventės, kuri ir teip jiems daėdė. Tuli tiesiog prieštaravo sakydami, kam vyskupas leidęs yra švęsti tą jubilėjų katedroj. Juog tokių lenkų karštuolių buvo nemažai, parodo ir daugelis apturėtų vyskupo anonimų, kame niekina vyskupą už jo nuolankumą prieš lietuvius. Nabagas šis vyskupas — kaip nedavė nieko lietuviams buvo blogai, o davė, vėl negerai, nės pyksta lenkai! Laike visų trijų dienų vyskupas buvojo bažnyčioj ir pirmoj dienoj buk bijojęs, idant tarp lenkų ir lietuvių neišeitų kokios pestynės. Bet baimė buvo tuščia, nės visur buvo regimi tik lietuviai. Dvi kuopos suorganizuotų giedorių giedojo teip puikiai, kaip katedroj da niekados liandis nėra giedojus. Ir vyskupas ir daugelis iš pralotų primygę klausėsi šių giesmių. Giedojo kaip patys Vilniaus lietuviai, teip ir atvykė tam tyčia giesmininkai iš Žaslių, Daugeliškio ir Varanavos. Atvažiavusių buvo apie 30 žmonių, ir tai žmonių, kurie jau pas save savo bažnyčiose gieda. Buvo pagiedotos kelios giesmės, išdėstytos ant balsų, ką liudyja jau organizuotą mokinimą. Giedojo netik išrinktieji, bet visa bažnyčia užė nuo giedojimų laike suplikacijos, procesijos arba laike pagarbinimo Šv. Sakramento. Tai liudyjo, juog susirinkusieji buvo lietuviai, o ne koki gudai. Bet da geriaus šią patvirtino patys pamokslai, laike kurių žmonės tiesiog gruste grudosi prie pamokslinycios. Pirmoj dienoj sakė pamokslą kun. Kurilavyčius ir Kukta, abudu gražioj lietuviškoj kalboj. Antroj dienoj abu pamokslu turėjo kun. Laboks, geras pamokslininkas, kursai teip sugraudino visus klausytojus, juog visoj bažnyčioj buvo girdėt verksmas, klyksmas ir vaitojimai. Sulyg grynumo kalbos, tai tuom kun. Laboks negali pasigirti: daugybę polonizmu vartoja savo kalboje. Trečioj dienoj sakė jaunuoliai kunigai, Sadunas ir Viskontas, kalba kurių buvo gynai lietuviška, neveizint juog seminarijoj Vilniaus tos kalbos visai nemokina.

Lietuviškas jubilėjus tur da vieną didį svarbumą: štai ans pakirto tą teip plačiai garsinamą nuomone, juog įvedimas lietuviškos kalbos Vilniuje patrauks drauge su savimi ir baltgudišką kalbą, įvedimo kurios buk reikalaujanti valdžia. Tokio reikalavimo nebuvo iš pusės valdžios ir tikimės, niekados nebus, nes 1° ši kalba nėra pripažinta. Tėvo popiežiaus už rituališką, o 2° atsibudimas baltgudzių valdžiai ir-gi nėra visai geistinas, o toksai prisikėlimas butinai atsirastų su įvedimu šios kalbos į bažnyčias. Tuom pralaimėtų vien-tik valdžia, ir tokio žingsnio ji niekados nedrįs padaryti: siekiu jos yra panaikinti ypatingas šnekas ir tautas, o ne jas gaivinti.

Tulas gali paklausti, kuo galima išaiškinti tą drąsų žingsnį vyskupo, paskyriant lietuviams jubilėjų? Ans jug pirmiaus ir da visai neseniai nežadėjo nieko lietuviams duoti. Iš kur-gi staigu atsirado tas prijautimas lietuviams? Kas įkvėpė jam tą meilę prie lietuvių?

Galime tvirtai pasakyti, juog paskyrimas jubilėjaus liko padarytas ne iš linoso noro paties vyskupo. Kaip žinoma, vietiniai lietuviai reikalavo to jubilėjaus per Metropolitą nuo paties popiežiaus. Iki

popiežiaus jų reikalavimai nenuėjo, bet vyskupas gavo žinią, juog šie reikalavimai daeis, jeigu jis neužganėdys patsai lietuvių reikalavimo. Metropolita Klopotauskis rašinėjo jam, kaip draugui, idant pasistengtų atlikti musų reikalavimus. Vyskupas ilgai ant to nieko nepaisė. Pagaliaus į Vilnių buvo atvykę du kunigai, kurie per pralotus ir kunigus stengėsi pertikrinti vyskupą, nes kitaip sako, metropolita negalėšęs užtylėti nesusinėšęs su Rymu. Papatė naujas vėjas — ir staigu nekurie pralotai, kaip Pronckevyčius, Kurčevskis, buvusieji da neseniai lietuvių priešais, pasidarė jų bičiuliais. Kad ši meilė, kaip priverstina, yra tik paviršutinė ir tuomlaikinė, tikiu, greitai galėsime persitikrinti: parodys tai reikalai įtaisymo Vilniuje lietuviškos parapijos, apie reikalingumą kurios jau šiandien nieks negali abejoti. *Pel—is.*

— Didesnės musų krašte parodos. Vilniaus žemdirbių bendrovė rengia šiam rudeniiui nuo 30 rugpjūčio iki 8 rugsėjo ukės ir pramonės parodą. Tai bus pirmoji nuo jos vardo rengiama Vilnių paroda.

Neseniai išėjo (Vilnių, pas Zavadzkį) programos ir įstatymai tos parodos.

Paroda rengiama yra (§ 2 įst.) Vilniaus, Vytebsko, Gardyno, Kauno, Kuržemės, Minsko ir Suvalkų gub.

Sulyg eksponatų, tai žinią apie prisiuntimą jų eksponentai turi jau prisiųsti parodos komitetui ne vėliaus 1 d. gegužės šių metų; po 1 geguž. (§ 14) eksponatai bus priimami tik tuo-kart, jei beliks vietos. Už vietą, eksponatų užimamą ant parodos, mokama (§ 16) pagal taksą. Tačiau daiktai, kurie turi tik moksliską vertę, kaip antai: įvairūs moksliški rinkiniai, spaudos dalykai, kartogramos, diagramos ir t. t. bus priimami (§ 18) ant parodos veltui.

Eksponentai-ukininkai už įėjimą (§ 32) ant parodos nemokės, kiti-gi veltui nebus įleidžiami.

Ant parodos, paskirtose valandose, įvairiose ukės ir girininkystės šakose bus (§ 34 įst.) skaitymai paaiškinimui atgabentų ant parodos daiktų.

Antra didesnė paroda žada buti Dinaburge, truputį vėliaus — nuo 5 iki 20 rugsėjo 1903 m. Ji, kaip ir Vilniaus paroda, be ukės ir pramonės dalių, žada teiposgi vietelę pavesti ir mokslo dalykams.

Bet platesnių žinių apie šitą parodą negaliu tuo-tarpu pranešti: tiek pats nežinau.

Kaip ant vienos, teip ir ant kitos parodos vertėtų ir mums pasirodyti, kuo kas gali.

— Paveikslų paroda. Nesenei, vasario pabaigoj, tapo čia atidengta (Ekso nam., Jurgio prosp.) paveikslų paroda. Paveikslų vislab išstatyta tapo lyg 300. Kai kurie iš jų gana puikiai išrodo ir pritraukia žiurinčių atydą. Prie jų ypač galima priskaityti Žmurkos „Betleemo žvaigždė“, didžiausią iš visų paveikslų ir jau žinomą ne vienam Europos miestui, paskui E. Splėščinskaitės „Myrius ant žolynų“ ir iš lietuviškos istorijos — K. Alchimovyčiaus „Paskutinis Lietuvos kurėjas“. Tasai paskutinis paveikslas, pirmas pagal didumą po „Betl. žv.“, parodo tankią senovės Lietuvos girią, kurioj po ažuolu stovi senelis kurėjų - kurėjas (Gintautas), kairėj rankoj turėdamas žėrinčią ugnį, o su dešineja pasirėmęs ant lazdos. Priešais jį stovi

jo duktė, prilaikydama jį už rankos. Paveikslas daro gilų ant lietuvių širdies įspūdį.

Iš kitų paveikslų radau dar du vaizdelių iš Žemaičių krašto: vienas S. Dombrovskio „Žemaitiškas vaizdas“ ir 2-ras, to paties „Durpynės“.

J. Maž-g-las.

Iš Amerikos. Pirmą dieną pereitų kalėdų, kaip rašo No. 1 „Lietuvos“ š. m., susitvėrė Chicagoj nauja lietuvių draugystė „Aušra“, kurios tikslas — šelpti besimokinančią jaunuomenę. No. 6 „Lietuvos“ praneša, kad ta naujoji draugystė jau ir charterį savo turinti.

Mieris naujai susitvėrusios dr-ės — rašo No. 6 „Lietuvos“ pati Draugystė „Aušra“ — yra: šelpiant besimokinančią jaunuomenę, rūpinti lietuviškai tautai išlavintus visokiame mokslo šakose darbininkus, labiausiai išlavintus tokiuose moksluose, kuriuos pabaigęs išsyk negali tikėtis didelio pelno, kaip antai: dailėj (muzikoj, giesmėj, tepliorystoj, skulpturoj, architekturoj), gamtos moksluose ir kitokiuose. Toki todėl turi pirmutinystą prieš besimokinančius, paveikslan, daktarystos, advokatystos ir kitokių mokslų duodančių pabaigusiams išsyk neprigulmingą profesiją. Moterys teipogi turi pirmutinystą prieš jaunuomenę vyriškos lyties. Dr-tė šelps moteris ne tik besimokinančias augstesnių mokslų, bet ir visokių lietuviams nepažįstamų darbų; išsimokinusios tokių naujų darbų lietuvių galėtų but paskui mokinėjoms tokių darbų kitų lietuvių. Dr-tė šelps einančius į mokslą ne tik Amerikoje, bet ir Europoj ir, žinoma, šelps tokius, kurie galės ateitėj naudą lietuvių atgabendanti. Apie atsišaukusius kandidatus, kol tokius sušelps, rinks reikalingas žinias nuo ištikimų žmonių; todėl kandidatai turi pirm laiko atsišaukti.

Dr-ės sąnariai dalinasi į du skyrius: sąnariai I skyriaus moka po 5 dol. įstojimo ir po 50 c. ant mėnesio, sąnariai II skyriaus moka po 1 dol. įstojimo ir po 25 c. ant mėnesio. Tiesos abiejų skyrių sąnarių yra lygios; viršininkais gali but teip sąnariai I kaip ir II skyriaus.

Viršininkai dr-ės neturi nėjokių ypatingų privilegijų, bet yra tik pildytojais dr-ės nutarimų . . .

Dabar dr-ės kasoj yra jau 23 dol. 75 c. Kaip tik susirinks mažiausiai 40 sąnarių, dr-ė galės paskirti stipendiją vienam besimokinančiam.

Tautiškas Susivienėjimas Lietuvių Amerikoje smarkiai auga: iki Naujų Metų, kaip rašo No. 1 „Vien. Liet.“, jis turėjęs 1150 sąnarių, o dabar turįs, kaip parodo No. 9 „Vien. Liet.“, apskritai sakant, 1400 sąnarių, paskirstytų į 50 kuopų; turtas jau išnešęs 2006 dol. 15 cen. gyvais pinigais. Tuo-tarpu Rymo-Katalikų Susivienėjimas skaitas tik 979 sąnarius (nuo paskutinio seimo iki vasario mėn. š. m. prisirašę prie Tautiškojo Susiv. 765 nauji sąnariai, o prie Rymo-Kat. — tik 130 naujų); visas turtas Rymo-Kat. Susiv., kaip sako tas-pats No. 9 „V. L.“, išnešęs 2900 dol. 52 c., iš kurių kasieriaus rankose esą 2166 dol. 15 c., o svetimose rankose — 734 dol. 37 c. Nuo seimo iki vasario mėn. R.-K. Susiv. išleidęs 2335 dol. 61 c., o įplaukę tik 1815 dol. 74 c., tai-gi per tą laiką kur-kas daugiau išleista negu įplaukė pinigų.

No. 2 ir 5 „Žvaigždės“ š. m., o kartu su ja ir „Katalikas“, kaip įmanydami, niekina ir vadina bedieviškomis visą eilę moksliskai-populiariškų Šerno knygu: „Biologija“, „Senų gadynių išnykę gyvunai“, „Geografija arba žemės aprašymas“, „Iš kur atsirado mūsų naminiai gyvuliai ir auginami augmenys?“ ir kt. Tę, girdi, nepasakyta aiškiai: nėra Dievo, bet jos, sako, permirkusios biauriu materializmu, nepripažįstančiu veiksės ir esybės Dievo.

K—as.

— Baltimorėje pradėjo tvertis neprigulminga lietuviška parapija. Organizatorium jos yra kun. Dillionis, išventintas į kunigus neprigulmingo lenkų vyskupo Kozlovskio. *Amerikietis.*

Paryžius. 3 d. kovo t. v. Lietuvių Draugystė „Želmuo“ laikė savo paprastą susirinkimą. Ant susirinkimo tapo atnešta ištisa brošūra — atsakymas p. Daumantui ant jo užmėtinėjamų draugystei. Ta brošūra parašyta vienpusiškai, perkreiptai (falszywie).

Lietuviai (be p. Ž.) užprotestavo, tarpe jų buvo ir pats buvęs sekretorius, kuris įdavė p. D. protokolus ir atsimena jų turinį. Nežiurint ant to t. v. „Liet. D-tė Ž.“ ketina tą brošūrą išleisti savo kaštais.

Vėliaus tapo skaitytas laiškas, rašytas į draugystę lietuviškai ir reikėjo jį verst į lenkišką kalbą. Žinoma kas daugiau vers, kad ne lietuvis. Kam-gi lenkai būtų išmokinę lietuvius lenkiškai! Bet šį kartą lenkai ir sulenkėję lietuviai (p. Ž.) turėjo pasipiktyt iš lietuvių apsėmusio išversti laišką į lenkišką kalbą: pasirodė (*horribile dictu!*), kad lietuvis nemokėjo lenkiškai. Lenkai ėmė juoktis ir tyčiotis. Lietuvis tuom užgautas metė vertęs ir paakino klausytojus, kuriems jis tarnavo, kaip galėdamas, kad jų apsėjimas ne tik ką ne taktingas, bet ir neteisingas. Kits lietuvis (žinoma, ne p. Ž.) užstojo už savo tautietį sakydamas kad lietuvis visai neprivalo mokėt lenkiškai. Ant galo lietuviai (be p. Ž.) pakilo ir išėjo, apleizdami susirinkimą.

Ant susirinkimų dabar daugiau veik nieko negirdėsi, kaip tik kariaujant prieš p. Daumantą. O Lietuvos dalykai jiems tiek te rupi, kiek pernykštis sniegas. *J. Vyt.*

Iš Londono. Perskaitęs N. 10 „Varpo“, atradau, jog p. Augštaitis norėtų, kad būtų pagarsinti per laikraščius, mieriai kooperatyviškos draugystės „Vienybės Lietuvių“. Tad laikau už pareigą pranešti ponui Augštaičiui (tas dalykas interesuoja visuomenę. Red.).

Kooperatyviška draugystė „V. L.“ kaipo ir visos kooperatyviškos draugystės šiokių mierius: vesti prekystės reikalus ir podraug plautinti tarp žmonių apšvietimą (ne visos koop. draugystės užsiima prekyste. Red.). Ant apšvietos ir abelnų reikalų draugystės, kiekviens sąnarys jos privalo užmokėt ant mėnesio 6 penus. Ant reikalų prekystės draugystė turi sau pasiskyrus mokestį akcijinę. Akcijas kiekviens sąnarys tur išmokėt šešes. Kiekviena akcija kaštuoja 1 sv. sterl. (= 20 šilingų), akcija gali but užmokėta viena antsyk, arba po 5 šilingus kas mėnuo.

Sekretorius D. „Vienybės Lietuvių“ *J. Miliauckas.*

Iš Prusų Lietuvos. 9 d. vasario „Lietuviška Giedojimo Draugystė“ kėlė savo žieminę šventę. Aprič paprastų pranešimų (muzikos, dainų) buvo dar rodyti „šviesos paveizdai“.

Dainų buvo perdainuota 12 ir jų pranešimas užėmė didelę dalį vakaro. Buvo gana yvairių melodijų, bet temyjamas buvo nepaprastas nusuokimas, kuris, rodės, nesutinkąs su paprastomis lietuviškomis melodijomis. Gal but, kad ir melodijos ne visos yra kilusios iš žmonių burnos, o gal but čia harmonizacijos kaltė.

Reikia pasergėti, kad „Liet. Gied. D-tė“ prie programo spaudina teip-gi dainų žodžius. Toks paprotys butų labai geras ir turėtų moksliską vertybę, jeigu butų nurodyta, kokia daina buvo spausdinta, o kokia da nebuvo spaudoj pasirodžius. Besirupindama surinkt naujas dainas „L. G. D-tė“, žinoma, atneštų nemažą naudą mus tautiškai raštenybei. Teip-gi gera butų žinot, iš kokio šaltinio paeina melodija, ar iš žmonių lupų, ar iš lupų kokio komponisto.

Be to turiu užtėmyti, kad rašyba „L. G. D.“ yra ypatinga — su æ, š, ū, d, z; saly š vartojama Š, é nuo e neatskiriamai, l vartojama ir kaipo kieta ir kaipo minkšta sanbalsė, pav. „veik laiminga veik ludna“. Jeigu atsiminti, kad Prūsų lietuvninkai yra prisisavinę ne Kuršaičio prisiulytą ir visur priimtą lotyniškai-lietuvišką alfabetą, bet gotišką, tai bus aišku, kad publikai gana sunku buvo skaityt tokia ypatinga rašyba atspausdintas dainas.

Rodymas „šviesos paveizdų“ gana užinteresavo publiką, nės tai buvo paveikslai iš Lietuvos istorijos su tam tikrais išaiškinimais. Aprič paveikslų Lietuvos kunigaikščių, buvo parodyti teip-gi paveikslai šventinyčios, aukuro su aukautu dievams baltu žirgu etc. Tarp kitko buvo parodytas Keistučio paveikslas, nupieštas Scėnavyčios.

„Praboŭn sąšelei“ — buvo tai 3 sceniški parodymai gan poetiški, bet sunkiai išpildomi ir paprastam žiurėtojui nelabai suprantami. —

1900 m. Prūsų Lietuvoj išikurė „Lietuvninkų Susivienyjjims Prusuose“, kurio mieriu yra „1. platinti broliszką Meilę ir Apszvietimą, 2. spausdinti ir platinti lietuviszkoje Kalboje Knygų, Abrozų ir Laiszkelių, 3. nulaikyti Susėjimus su Prakalboms, 4. uždėti Knygynus ir 5. Rankių senoviszkų Daiktų“.)

Ikšiol „Liet. Sus. Pr.“ da neišleido nė vienos knygos; teip-gi neplatino nė kitų knygų. Pradėjus sąnariams rugoti²⁾ tapo kiekvienam dovanota po 1 ekz. „Lietuwininkų bey Lietuwôs Nusidawimų“.

Kiek turi draugystė sąnarių ir pinigų kasoje žinių nēr.

Į literatišką komitetą tapo išrinkti šie ponai: J. Lapinas, J. Banatis ir A. Bruožis. —

„Liet. Konzerwatywiszka Skyrimo Draugystė Szilakarcziamôs Walscziaus“ 25 d. kovo laikė savo visuotiną susėjimą Žibuose. Susirinkusiųjų buvo apie 200 ypatų, tarp kurių buvo ir ciecorystės saimo pasiuntinys p. Mačiulis. Sutarta reikalaut, kad maitai ant rugių butų padidinti sulyg 6 mk. už 100 kg (ikšiol buvo 3½ mk.); kiti norėjo kad butų neįleidžiami nė tie 4 svarai kiaulienos, ką dabar įleidžiami. — P. Strekys, draugystės viršininkas, pranešė, kad dėlei išguldymo tikėjimo dalykų „šiułėse“ busęs siųstas Kultaus Ministeriui da viens peticijonas, ir jeigu ir tas peticijonas nebuses išklausytas, tai „už Ateitinę bei Krikszczionystės Pražaidimą Waldžia atsakanti“ busenti.

J.

¹⁾ Žr. „Kaimynas“, nedėlinis „Nauj. Liet. Ceit.“ priedas 1901 m. N. 7.

²⁾ „Nauj. Liet. Ceit.“ N. 7 š. m.

Peržvalga raštų.

Ukiškos draugistes ivairiuose kraštuose. *Ramgaus sutaisita. Tiltėje 1901 metųė pp. 38.*

Yra tėvynainių, kuriems rodos, juog lietuvius lengviausia sužadinti ir padaryti laimingais, pramokius juos ukės ar pramonės dalykų. Jie tarsi ir žinote nenori žinoti apie sąryšį žmogaus gyvenime tarp jo padėjimo ir apskrito žmonijos surėdymo ir visą blogą mato nupuolime arba prastame stovyje ukės, pramonės, prekybos, amatų ir tt. Todėlei, kiek įstengdami, steigiasi jie prašalinti tą blogą, platindami įvairius pamokimus apie sodus, bites, apynius, galvijus, bulbes, avizas ir tt., o norėdami gal kartais žmogų pralinksminti, rašo, tankiaus verčia iš svetimų kalbų įvairias pasakas, anegdotus, aforizmus, „pruntavimus“ ir tt. ir tt.

Yra vėl kitų, kurie prisilaiko visai priešingos tam nuomonės. Jie visą vargo priežastį mato dabartiniame netikusiam visuomenės surėdyme. Todėlei ir jų užmanymai ir darbai atkreipti visai į kitą, diametriškai beveik priešingą pirmiemsiems šalį. Jų tikslas ir svajonė — izgriauti sulyg pamatų dabartinį absoliutizmą ir viešpatavimą vienos luomos ant kitos ir įsteigti naują žmonijos surėdymą, kurs vienkart su apšvietimu atneštų tvirtesnę negu dabar gerovę ir laimę.

Pirmiejie, be abejonės, per siauriai tesupranta žmonių blogą ir gerą ir, toliaus nepažvelgę, nepamato tikrosios vargo priežasties. Antriejie, puikiais ateities jieskiniais užsidegę, per greit gal sprendžią tą ateitį įsikunysiant, ir kai-kurie iš jų be reikalo niekina dabarties ukininkų ekonomiškus reikalus.

Visuomenės evoliucija ne šuksniais jug šoka pirmyn, tik žengia rimtais ir nuosekliais žingsniais — ir, kolei įsikunys mūsų jieskiniai, ne viena dar mus pakeis žmonių karta. O tuotarpu, purpstant mus sociologiškiems klausimams, gimsta ir nauji reikalavimai mūsų ekonomiskame gyvenime, — jie, beje, yra artymame tarp savęs sąryšyje. Ir jų, man rodos, męs negalime niekinti.

Žymią vietą užima pas mus, kaip žinoma, ukininkai, kurių gerovė tuo tarpu turi didelę įtekmę visame mūsų ekonomiskame gyvenime.

Gimus naujoms gyvenimo sąlygoms, gimė teipos reikalas tam tikrų permainų bei pagerinimų ir pačiame vedime ukės reikalų. Bet mus ukininkai, neprisirengę kaip reikiant ir nemokėdami dėlto prisi-taikinti prie tų sąlygų, tebegyvena tankiausiai kaip gyvenę, senolių budu, kas-kartą klimpdami į didesnį vargą.

Todėlei nepasakysiu, kad neatneštų dabar nėkokios naudos mūsų ukininkams tarp kito ko ir knygelės apie ukės dalykus.

Bet jos dabar maž tėra sulyginamai žmonių skaitomos. Neminė-damas kitų priežasčių, kodėl maž testigavoja žmones tokios knygelės, aš norėčiau tik čia nurodyt jų nepraktiskumą ir nepritaikinimą įvairių pamokymų prie vietinių mūsų ukės sąlygų. Priežastis to yra supran-tama: knygelės tankiausiai verstos yra iš svetimų kalbų, ir žmonių nespecijalistų.

Idant knygelės apie ukės dalykus turėtų didesnį pasisekimą, reiktų, kad jos būtų parašytos žmonių žinovų — ir geroj suprantamoj žmonėms, lengvioj kalboj. O tai, žinoma, nėra teip lengvu, bent sunkians, kaip versti kokią knygutę by-kaip iš kokios svetimos kalbos

Jei žmonės maž tesimoko ukės dalykų iš knygų, užtat daug daugiau mokos viens nuo kito. Tai lengvu patėmyti, jei kokioj apylinkėj atsiranda koks prakilnesnis ukininkas ir įveda pas save kokius pagerinimus. Žmonės kaimynai, pamatę ir supratę kokio pagerinimo naudingumą, bando tai ir įveda pas save. Tokiu budu, paveikslu keliu platinas po žmones ukės mokslas, apimdamas kas kartą platesnį ratą.

Tam tikslui pritiktų, be abejonės, žmonėms ir didelę naudą galėtų ukei atnešti ukiškiosios draugystės, kurių pas mus lygšioliai beveik visai ir nėra. Ukiškos draugystės ir kitą pas mus turėtų dar gerą pusę: jos gal arčiau sutrauktų žmones į kuopą ir greičiaus išmokytų juos draugijiško gyvenimo, kurio stoką teip sunkiai šiandien nujaučiame.

Kituose kraštuose žmonės jau gana anksti suprato draugysčių naudą, ir tų jų skaitlius kas kartą vis didinasi.

Apie tas draugystės svetimuos kraštuos galėtų musų žmonės ką-ka patirti iš augščiau paminėtosios knygutės*), apie kurią aš ir noriu keletą žodžių pasakyti.

Knygelės autorius, pamokęs pirma apie svarbumą draugysčių apskritai pasakoja toliaus apie įvairias draugystes Vokietijoje, Prancuzijoje, Čekijoje ir Galicijoje. Knygelė supažindina maž daug su istorija ir priežastimis atsiradimo įvairių draugysčių minėtuose kraštuose, parodo jų veiklumą ir darbų pasekmes.

Vokietijoje tarp daugelio kitų draugysčių svarbią vietą užima teip vadinamosios *Raifuizeno* draugystės, kurios labai prasiplatino ir didelę atneša naudą sodiečiams.

Prancuzijoje, kaip matome iš knygelės, labai umai pradėjo daugintis ukininkų draugysčių skaitlius: 1884 m. vos 5 dr-tės tebuvo, 1893 metuos jų skaitlius pašoko jau iki 952, o dar dviem metam sukakus jų buvo jau 1300.

Nors gana vėlai sulyginamai pradėjo prancuzai-ukininkai tvertis į draugystes, užtat vienok jų draugystės labai tvirtai laikos ir didelę atneša naudą savo sąnariams. Visų ukiškų dr-ių pamatinis programos esąs tų vienodas ir, kaip žinovai sako, jų reikalai geriaus, negu kame-nors kitur, esą vedami.

Puikią bendrovių naudą lengvu patėmyti čekų gyvenime. Ir mums jau gerai žinoma yra jų „Motinėlė“, kuri tiek prisidėjo prie jų pakilimo ir apsišvietimo. Beto dar pas juos yra ir daugel ukiškųjų draugystėlių, kurios atneša ir pelną ir naudą: čekai, reikia žinoti,

*) Yra vertėjų iš svetimų kalbų, kurie labai nepuikiai elgias, paduodami svetimą darbą už savo. Si knygutė lenkiškai yra pavadinta, rodos šitaip: „*Włosciańskie stowarzyszenia w różnych krajach*“, bet gerai nebatmenu, nes neturiu jos po rankos į šį tarpą. Rašyta yra, jei neklystu, p. Milkovskio.

supratę vienybės spēkā, viskā beveik priprato jau daryti draugystėmis.

Gana prasiplatinusios jau esančios dr-tės ir Galicijoj tarp ukininkų. Tarp kito-ko pagiriamos tē esančios ukininkų krautuvės ir paskolinamosios kasos, kurios nuplikusiems ukininkams didelę suteikia pašalpā.

Knygelė rašyta su tam tikra pakraipa, galētų padaryti ant skaitytojaus geidžiamąjį įspūdį: uždegti norā gyventi ir daryti draugystėmis. Tā norā dar labiaus padidina knygelės užbaiga, kuri lipšniais žodžiais šaukdama žmones į draugystes ir pamokydama, kaip tai galētų padaryti, sako (37 pp.), juog įkurti draugystę „labai lėngvu“ (= labai lengvu). Tik reikia, girdi, kad atsirastų draugystės įkurėjai ir *normališkieji įstatymai*, kuriuos kiekviena knygų krautuvė arba turi pas save, arba noriai pargabęs juos iš Peterburgo (38 pp.)!

Nežinau visai, kaip lengvu yra įkurti kokią draugystę pas lenkus, kuriems įdēm ta knygelė yra parašyta, todėl ir priešingo nieko tam negaliu pasakyti. Užtat šiek-tiek iš patyrimo žinau, juog įkurti draugystę pas mus lietuvius — labai sunku. Nekalbant jau apie kliūtis dėlėi žmonių nesusipratimo, pakaks nurodžius ant kliūčiu, pačios valdžios daromų, kuriai labai nepatinka privatiška žmonių inicijativa — ir ją valdžia steigias, ypač pas mus, kaip galėdama prislopinti. Nors ukės ministras, paleidęs „normališkuosius įstatymus“, ir rašo į gubernatorius paraginimus, kad platintų po žmones ukiškiasias draugystes, vienok tas pats ministras, mūsų *žmonėms* meldžiant užtvirtinti ukiškąją dr-tę, atmeta meldimą, paduodamas priežastį, kad gubernijoj esą jau 4 dr-tės daugiau nebematęs reikalo leisti!!! Tai faktas*).

Tai-gi pas mus prasiplatinimui dr-ių neužtenka vien „sąnarių įkurėjų“ ir „normoliškųjų įstatymų“, ir įkurti kokią dr-tę ne teip lengvu.

Ar šėip, ar teip, vienok knygelė sulyg turinio galētų turėti šioki-tokį pasisekimā. Galima tik vienā užmetimą padaryti p. Ramojui (ant apdarėlių Ramgus), kad nepasirupino versdamas apkalbamąją knygelę padaryti daugiau lietuviška ir nesunaudojo medegos, kurią butų vertėję suvartoti, rašant ar verčiant lietuviams knygelę apie draugystes. Čia butinai reikėjo papasakoti draugysčių praeitį ir darbus mūsų krašte. Išrodo, tarsi jų visai pas mus ir nėra. Nors mažai, bet vis-gi yra. O paskui ukiškosios ir kitos draugystės pas mūsų brolius latvius — jug tai daug naudingiaus butų buvę išgirsti, negu apie draugystes kokioj mūsų žmonėms visai nežinomoj Prancuzijoj, Čekijoj, Galicijoj.

Antgalo keletą žodžių reikia pasakyti apie vertimą.

Vertimas labai silpnas. P. Ramojus vertė, matyt, žodis į žodį, užmiršdamas visai apie lietuviškos kalbos ypatybes. Norint parodyti svarbiausias klaidas prieš kalbos įstatymus, reikėtų kiekvienā eilę

*) Žr. „Uk-e“ š. m. Nr. 2 koresp. iš *Svėksnos* (Ras. pav.).

beveik peržiūrėti ir šį-tą užtėmyti. Tai užimtų daug laiko ir vietos, todėl aš čia paduosiu tik keletą p. Ramojaus kalbos „žiedelių“. Skleidžiu knygelę ne žiurėdamas, piršto durimu, randu: „mūsų (= mūsų) draugija dabar išsirodo (= išrodo)“ (pp. 3); „ant paveikslų ukiškas draugistes pajimkime“ (= paveikslui . . .) (pp. 5); „idant . . . galetu . . . kulenčią mašiną pirkti“ (= kuliamają mašiną) (pp. 5); „paakvatintas del į kasą idejimo netikėtinau atliekančio jam grašio . . .“ (= paragintas įdėti į kasą netikėtai atlikusį jam skaitiką . . .) (pp. 12); „užpiauninti . . . perdavimą . . .“ (= užtikrinti . . . pardavimą . . .) (23 pusl.)

Tokiems p. R.-aus kalbos „žiedeliams“ nėra galo: jų pilna visa knygelė. Beskaitant ją, liežuvis net gali nulūžti!

O rašyba — tai vėl šiupinsys be galo ir krašto! Iš patalpintųjų pavyzdžių galima jau numanyti, kokia tai rašyba. Ir aš daugiau apie ją čia nei bekalbėsiu. Beskaitydamas p. R.-aus vertimą, vieną tik patėmijau, juog jis nemėgsta rašyboj nėkokio nuoseklumo ir plunksnai leidžia braižyti popierą, kaip tinkama, tarsi rašytų o teip sau, be tikslo by rašyti! O gailu, kad rašytojas stato savo ypatingas pažiuras augščiau už visuomenės reikalus — ir joms, o ne visuomenei geidžia tarnauti, įtikti

Jei todėl knygelė sulyg *įtalpa* ir butų *gera*, sulyg *forma* ji yra *netikusi* ir žmogui maža tesuprantama. Nėra ko stebėtis, juog teip *parašytos* knygelės mažai arba visai nesiplatina tarp žmonių. Ir *teip rašyti*, kaip aptariamoji knygutė yra parašyta — bergždžias darbas.

J. S.-klyš.

Parinktos Lietuviškos dainos. Pagal Antaną Juškevičių. Kastu autoriaus.

Tas, kuris savo kaštu išleido šitą kningelę, matomai nesupranta, kas tai yra buti autorium. Autorium vadinasi tasai, kuris, iš savo galvos išmislinęs, ką nors parašo, o ne tas ką ką nors perspaudina.

Kelios dešimtys metų atgal kunigas Juškevičia surinko po kaimus panemunėmis daugybę lietuviškų dainų. Tos dainos jau seniai atspaudintos, iš ko pasidarė trys gana didelės knygos. Taigi pernai kasžin kas išpašiojo iš anų knygų 50 dainelių, atspaudino jas savo kastu atskirioje knygutėje ir užtai pavadino save autorium.

Ant ketvirto tos kningutės puslapio parašyta „perspauda persekiojama“, tarsi kam gali ateiti į galvą skolinti iš antrų rankų. Jeigu jau kas užmanyto da kartą perspaudinti kelias dešimts dainų, tai be abejonės kreiptųsi prie šaltinio, iš kurio ir jisai sėmė, t. y.: prie dainų Juškevičiaus surinktų. Jeigu kas pamislintų, kad šitoje knygutėje iš daugelio dainų išrinktos geriausios, labai klystų. Matomai „autorius“ ėmė tas, kurios jam netyčia į rankas pakliuvo. Nekuriose iš jų kaip antai 28, atrasite žodžius „cnatlivos mergelės“ „marnastis svieto“ ir tt.

Gaila kad „autorius“ nesuvartojo savo pinigų išleidimui nau-dingėsių raštų.

Dr-is.

Литовское племя въ Виленской губернии. П. С. Матулянисъ. (Пам. Кн. Вил. губ. на 1902 г.)

Jeį mažai dar męs tepaįįstame savo kraštą apskritai, mažiaius, galima sakyti, teturime rimtų žinių iš savo statistikos ir ekonomiško mus buvio, negu mus nelemtoji valdžia, — daug mažiaius tĕra mums žinomi musų broliai Vilniaus valdyboį sulyg jų padĕjimo ir buvio.

Ištroškęs tų rimtesnių žinių, gaudai žmogus kiekvieną žinęlę, vienur-kitur mestą ar mĕtomą. Nelaimĕ tik, kad jos beveik nesirodo, o jei ir pasirodo, tai nieko naujo beveik nepraneša, užgaudamos vien paviršutiniškai ne kartą jau minĕtus dalykus.

Ir p. M. rašteliis atkartoja tik — įvykusių papratimu tame dalyke — senas žinias — ir *ne apie Viln. vald.* lietuvius, kaip prižadą užvardijime savo darbelio, o apie lietuvius apskritai. Visas darbelis išrodo tarsi įžanga į kokį platesnį raštą apie Viln. vald. lietuvius, kuriems vos du tik puslapiu (išviso jų 12) tepašvĕsta vietos. Ir apie Viln. vald. lietuvius tiek tepasakyta, juog tą, kas pasakyta, jokių budu negalima pavadinti išlukštenimu paties temato, nurodyto užvardijime.

Trumpas nurodymas ribos tarp lietuvių ir svetimtaucių, paminĕjimas apie jos susiaurĕjimą ir bandymas padalyti Viln. lietuvių kalbą į tris tarmes — tai viskas, kas apie lietuvius *Viln. vald.* p. M. pasakyta. Kitų-gi daug svarbesnių klausimų, k. a.: statistika, ekonomiškas buvis ir kt. p. M. nei nepalyti.

Tariamojoje-gi įžangoį, penkis kartus platesnĕje už patį tariamąįį darbą, p. M. paduoda tik iš įvairių knygų, gale surašytų, surankiotas žinias ir tezas apie lietuvių kilimą, jų kelionę ir kraustymos iš vietos į vietą, nurodo teipos, Basanavyčiaius budu, panašumą ir skambĕjimu ir prasme įvairių senovĕs vardų su dabarties lietuviškais. Toliaus kalba kiek apie lietuvių budą

Negalima užtylĕti nepasakius keleto žodžių apie ypatingą p. M. darbelio raugą.

Neveltui sakoma „su kuo buvosi, tokių pats pastosi“. P. M. darbelis tilpo Viln. vald. *Pamiatn'oj Knizk'oj* kurios rusofiliskoįį pakraipa gerai mums yra žinoma, — ir tilpo kartu su tokių vyrų darbais, kaip žinomas išgama Sprogis ir Iv. Potulov. Pirmasis savo straipsnyje apie „Vilniaus Centrališkąį senovĕs aktų knygų archivą“ su aitra šaukia, buk patyrĕs iš archyvo knygų, juog Lietuva — tai „искони древний, истинно русский край“ (20 p.). Antras-gi, rašydamas apie Lietuvos praeitį, atranda musų praeitį visur įspaustą maskolių pĕdsaką — ir, tuos pĕdsakus besekiodamas, šuksniais perlekia visą Lietuvos istoriją, džiaugdamos teip malonią atlikęs kelionę po savo *tikrai rusišką kampelį!*

Su tokiomis tai rašytojais p. M. nutupĕ kartu *Pam-oj Knizk'oj.*

Nĕra nĕ ko stebĕtis, juog ir patsai jo darbas kvepia ypatingu raugu.

P. M., kiek galima iš jo darbelio sprĕsti, — tai uolus kurstytojas *rusiško* mokslo, nes ir jo darbelio tikslas (1 p.) — tai „padĕti rusiškam mokslui jo darbuose pažinti *plačią tėvynę*“ (!). Ir to rusiškoįo

„mokslo“ triušas turi buti, pagal jį (1 p.), *branqus* (!) kiekvienam Šiaurvakarinio krašto gyventojui. Todėlei, suprantama, norėdamas tam „mokslui“ (!) įtikti, p. M. steigias nieko neužgauti, kas „jam“ (Pam. Kn., žinoma, propaguojamam) galėtų nepatikti. Na, ir atsiranda vietoj lietuvių, koksai *bolgarų* (4 p.) mokytais vyras p. Basanavyčius, vietoj lietuvių tautos — lietuviškai rusiška o išiskverbimą rusiškųjų žodžių, k. a.: ucytėlis, posrėdnikas, slėdovatelis, žalovanė ir tt. — vadina puikiu jos papuošimu (11 p.) . . . J. Š-kllys.

Dėlei lietuviškųjų spektaklių.

Peterburgo „Labdaringa draugystė“ 13 d. spalnio p. m. perstatė komediją „*Dėdė atvažiavo*“. Publika, matyt, jau pradėda atšalti prie lankymo vakarų, nes ne labai senei jie atnešdavo gryno pelno į porą-trejetą šimtų rublių, o dabar tik po trejetą-penketą dešimčių. Nieko stebėtino nebus, jeigu ryt-po-ryt sulauksim chroniškų deficitų. Ir tad žinai bus kalti mūsų tamsūs tautiečiai! Juos tada kaltys už atšalimą ir užkietėjimą širdies, už šykštumą nešti atlikusį skatiką ant naudos pakliuvusių į nelaimės nagus brolių. Bet žiurint bešališkai čia jokių budu negalima kaltinti už atšalimą prie lankymo vakarų vien mūsų tautiečių. Vaisindami savo sviečius dieną iš dienos tais pačiais valgymais, mėš butinai turime jiems nusibosti ir įsigristi. O vaisindami-gi tokioms komedijoms, kaip: „*Žilė galvon — velnias vuodegon*“, „*Dėdė atvažiavo*“ ir tt. turim dėkavoti ir džiaugtis iš kantrumo ir tiesiog pasišventimo, kad išklaudyti trečią sykį „*Dėdė atvažiavo*“ (nes antroji draugystė statė laike metų dusykiu). Tai ištikro reikia didelio kantrumo, kad tris syk išklaudyti rėkavimus pono Gryvačiko, — didesnio už kantrumą paties garbingo Fokos! Kada-gi stato mūsų tautiškus dramatiškus veikalus, visad publikos susirenka daug, ir lošimas iššaukia ar tai tikrą ir sveiką juoką, kaip tai „*Amerika pertyje*“, arba tikrą gailėstį kaip „*Ponas ir muzikai*“.

Ištikro, ką gali turėti bendro su mūsų gyvenimu komedijos: „*Dėdė atvažiavo*“ arba „*Žilė galvon — velnias vuodegon*“? Komedijos — iš gyvenimo kokių ten abejotinių artistų, kokių ten nesveikų galvų, slykščių senelių ir tt. Tą sakydamas, aš nemanau, jog tokių ypatų nėra ant sviato, gink Dieve! bet tokių, kaip p. Grivačikas, reikia gailėtis, o ne juoktis iš jų.

Na, teisybę sakant, ar išklausius žmogui nuo pradžios iki galo tas neva komedijas ar nors viena-vienaitė atėjo mintis į galvą, ar šios komedijos užvedė ant apsvarstymo nors vieno klausymo, nesakau jau apie jo išrišimą, ir ar ten buvo tikro komizmo nors vienas lašelis?

Gal pavadįsite komiška sceną, kur p. Paršva išgirdęs atvažiuojant pas jį paną Mortą ir norėdamas ją pasitikti tam tikrame pasirėdyme (pirma jis buvo chalate) skubiai užsivelka fraką, o ant frako bruslotą — iš šios scenos publika juokės, ir gana garsiai ir ilgai, bet toks komizmas pritinka tik balaganams ir cirkui.

Nesuprantamas yra palinkimas mūsų vertėjų arba sutaisytojų „pagal lenkišką“ prie lenkiškų veikalų; jie ištikro parodo savo be-

galinę energiją suradime niekam nevertų ten veikalų; jie išjiesko supelėjusius lenkų archyvus, ištraukia iš tų kokią knygpalaike, išverčia į lietuvišką kalbą ir vaišina savo publiką. Savi-gi tautiški veikalai tikrai verti perstatymo, kaip antai: „Darbai be vakaruškų“, „Valščiaus sudas“, Gužučio geresniejie veikalai ir tt., kurie belste-beldžia į duris scenos — tie turi laukti, tiems nėra vietos, tie per daug „muzikiški“: negalima mat pasirodyti su savo veikalais dviem-trims ponam, kurie teikias savo koją įkelti ant mūsų vakaro! . . .

Labai abejoju, ar vaišindami savo jauną publiką tokiais skąskoniais, kaip: „Žilė galvon — velnias vuodegon“, Dėdė atvažiavo“ ir tt. turėsime gerą ir vaisingą įtekmę ant jos neišlavintų ir negalinčių dar kritiškai žiūrėti protų (aš čia kalbu apie lietuvius-darbininkus).

Bijau, kad nerodydami augštesnių ir geresnių paveikslų, nesirupindami pakelt paskendusios kasdieniniame gyvenime ir tamsybėje jų dvasios (tokią pareigą ir užduotį turi teatras) mes visai nesugadintume jų dramatiško skonio. Pagaliaus, jeigu žiūrėti ant mūsų teatro, kaip ant vietos, kur linksmai ir ramiai galima perleisti keletą valandų, tai ir šis reikalavimas bene buvo pakakdintas?

Pripratinę publiką prie tokių „komedių“ paskui ir tobulesniais veikalais jos nebepakąsime.

Galinis.

ŽIBURĖLIS.

(Ištrauka iš įstatymų)

§ 1. Žiburėlis* stato sau už siekį šelpiti mokslan einančius neturtingus lietuvius ir lietuvaites —

a) ką su nauda darbuojasi ant lietuviškos rašliaviškos dirvos.

b) ką turi dovana prie dailių mokslų: skulptūros, architektūros, tepliorystės, muzikos etc

Pasarga 1. „Žiburėlis“ aprubežiuoja savo veikimą nurodyta dirva tik tuom tarpu. Atsiradus ištekliui „Ž.“ šelps apskriai visus tuos mokintinius, ką darbuojasi ant tautiškos dirvos šokių ar tokiu būdu.

§ 2 Kandidatas į šelpamosius turi but perstatytas draugystės komitėtui vieno iš sanarių su nurodymu to kandidato darbų, *curriculum vitae*, ir sąlygų jo gyvenimo.

§ 3. Apie šelpimą ko nors ir apie budą šelpimo sprendžia komitetas, kuris pasibaigus metams išduoda atskaitą iš savo darbų prieš visuotiną susirinkimą; tą atskaitą siuncia į savo archyvą ir užrubežę, o „Varpe“ apgarsina atskaitą-nenurodant įsakmai vardų sušelpųjų.

§ 4. Syki gavęs pašalpą negali but nuo jos atstumtas be svabių priežacių

§ 5. Sušelpťasis „Žiburėlio“ augintinis, įgijęs kokią nors vietą ir materialiskai sustiprėjęs, privalo sugražinti savo skolą draugystei.

§ 6. Sušelpťiejie, pabaigę savo mokslą, privalo apsigyventi Lietuvoje, arba bent apversti savo mokslą tėvynei ant naudos.

§ 7. Sąnariai draugystės gali but vyrai ir moterys — dori, ištikimi. Prėmimas į sąnarius priguli nuo 2 sanarių — privedančių ir komiteto — primančio.

§ 8. Priderystė sanario — mokėti į draugystę po 5 rub. kas mets ir rinkti aukas šelpimui besimokinančios jaunumenės.

„Žiburėlio“ Vyriausybė.

Adresas siuntinėjimui aukų: Dr. J. Basanovicz

à Varna, Bulgarie.

Prie atskaitos 1900 m.

Atskaitoj „Varpo“ ir „Ukininko“ už 1900 m. (žr. „Varpa“ p. m. Nr. 9 ant p. 107) tapo susekta stambi klaida: *įėmimas nuo „Varpo“ prenumeratorių turi but ne 512,15 mk., bet 412,15 mk., t. y. ant 100 mk. mažesnis.*

Dėlei to turi but pataisytos ir kitos skaitlinės: *iš viso įimta ne 1913,46 mk., bet 1813,46 mk.; deficitas ne 221,30 mk., bet 321,30 mk., liko 1901 m. ne 336,62 mk., bet 236,62 mk.*

Be to reikia pasergėti, kad 25 rub., ką buvo paskirti pabaigoj 1900 m.*) „lipintojams atsišankimų“ (10 rub.) ir „ant platinimo raštų Vilniaus gub.“ (15 rub.) nebuvo išleisti ant minėtų reikalų, dėlto tie, kaip ir kiti, pinigai išėjo ant išleidimo mus raštų.

Red. ir Adm.

Atskaita „Varpo“, „Ukininko“ ir „Naujienu“ už 1901 m.

Išleidimas:

	M.	S.	M.	S.
a) <i>Laikraščiai.</i>				
„Varpas“ NNr. 1—11 po 58 mk., Nr. 12 — 70 mk.	708	00		
„Ukininkas“ NNr. 1—7 po 44 mk., Nr. 8—88 mk., NNr. 9—12 po 66 mk.	660	00		
„Naujienu“ NNr. 1—12 po 44 mk.	528	00	1896	00
a) <i>Knygos.</i>				
1. Grabnyčių žvakė (iš „Naujienu“)	50	00		
2. Paveikslai III (iš „Varpo“)	90	00	140	00
c) <i>Atsisaukimai.</i>				
1. Tėvynė pagalbos šaukias!	30	00		
2. Kaip augina lietuvius gimnazijose	6	50		
3. Žmogaus tiesos	21	50	58	00
d) <i>Paėto išleidimai.</i>				
Siuntinėjimas laikraščių	192	17		
Siuntinėjimas rankraščių, korekturos	35	23		
Korespondencija	28	58	255	98
e) <i>Kitoki išleidimai.</i>				
Rašomoji ir įvyniojami popiera, konvertai, rašalas, plunksnos etc	26	97		
Antspaudas, svarščiai	6	75		
Žygiai dėl V-U-R. reikalų	9	55	43	27
	Išleista iš viso mk.		2393	25

Įėmimas:

	M.	S.	M.	S.
a) <i>Už laikraščius 1901 m.</i>				
Nuo „Ukininko“ ir „Naujienu“ prenumeratorių	561	44		
Nuo „Varpo“ prenumeratorių	390	98		
Už atskirus numerjus „Varpo“, „Uk-o“ ir „Nauj.“	34	25	986	67
b) <i>Už laikraščius pirmesnių metų.</i>				
Už kompletus	25	00		
Už atskirus num. „Varpo“, „Uk-o“ ir „Nauj.“	12	94	37	94
c) <i>Už knygas</i>	195	95	195	95
d) <i>Už apgarsinimus</i>	26	50	26	50
e) <i>Nuo 1900 metų liko</i>	236	62	236	62
Iš viso įimta mk.			1483	68
Iš viso išleista mk.			2393	25
deficitas mk.			909	57
Aukų per 1901 m. prisiūsta mk.			664	03
Deficitas mk.			245	54

*) Žr. „Uk-a“ 1900 m. Nr. 12 p. 177.

Sulyginimas atskaitų 1901 ir 1900 m.

Išleidimas pasidino: „Varpo“ išleidimas 1901 m. kaštavo 47,25 mk. daugiau (708,00 — 660,75), „Uk-o“ su „Nauj.“ 286,00 mk. daugiau (1188 — 902), iš viso 1901 m. *išleista 258,49 mk. daugiau (2393,25 — 2134,76).*

Išėjimas susimąžino: „Varpo“ prenumeratos įėjo 21,17 mažiau (412,15 — 390,98), „Uk-o“ su „Nauj.“ — 52,76 mk. mažiau (614,20 — 561,44); iš knygų prekybos įėjo 132,54 mk. mažiau; iš viso 1901 m. įėjo 566,40 mk. mažiau (1813,46 — 1247,06).

Aukų 1901 m. tapo prisiūsta 106,11 mk. daugiau (664,03 — 557,92).

Red. ir Adm.

Materiališkas padėjimas laikraščių 1902 m.

Šįmet kaštai išleidimo laikraščių žymiai pakilo: atspaudimas vieno numerio „Varpo“ (500 ekz.) prekiojo vidutiniškai 100 mk., vieno numerio „Uk-o“ (1000 ekz.) 100 mk., vieno num. „Nauj.“ (1000 ekz.) 64 mk., tai-gi atspaudimas visų 3 laikraščių prekiojo 264 mk. kas menuo, arba 3168 mk. per metus, t. y. 1½ syk daugiau, ne kaip 1901 m.

Toks pabrangimas laikraščių priguli nuo jų padidinimo ir nuo permainymo formato.

Nors „Varpo“ spaudinasi po 1½ lanko, kaip ir pernai, bet lankai didesni ant 2 puslapių senojo „Varpo“, per ką per metus atsispaudina 3 lankai viršaus. Veik tas pats yra su „Uk-o“ ir „Nauj.“ Iš viso per metus vidutiniškai atsispaudys daugiau, ne kaip 8½ lankai senojo „Varpo“ ir nuo to pakyla kaštai vidutiniškai sulgy 380 mk.

Da daugiau pasididino kaštai išleidimo laikraščių dėlei permainymo formato. Pagal apskaitymą knygininėkės p. M. Z. dėlei permainymo formato trijų laikraščių pasididino kaštai jų išleidimo ant 700 mk. vidutiniškai.

Kadangi iš prenumeratos galima tikėtis surinkti nedaug ką viršaus per 1000 mk., tai pabaigoj šių metų galima tikėtis deficito 2000 mk., arba apie 1000 rub.

Tokia tai perspektyva klojasi prieš mūsų akis. Kiekviens mato, kad mes padarėme gan drąsų žingsnį, teip umai pakeldami kaštus išleidimo laikraščių. Bet kas už tai atsako?

Pirmiausiai atsako visuomenė, arba geriaus sakant mūsų sandarbininkai ir skaitytojai, kurie pareikalavo permainymo formato, be to puola atsakymas ant administracijos, kuri norėdama sutalpinti didesnę dalį rankraščių laikė už reikalingą padidinti laikraščius. Bet reikia žinot, kad administracija teip darydama rėmėsi ant prizadėjimo augstesnės instancijos, kuri užtikrino mus surinksenti 1600 rub., t. y. 600 rub. ant užlaikymo redaktoriaus, o 1000 rub. ant kitų reikalų. Tas prizadėjimas nėra visai tuščias . . .

Jeigu matytume kad mes galime užsivilti, tai, negalėdami permainyti įvesto formato, turėtume bent sumažinti didumą mūsų laikraščių („Uk-o“ — sulgy 1½, „Varpą“ ir „Nauj.“ sulgy 1 lanko dabartinio formato), kas žymiai sumažintų vertybę tų laikraščių, ir turėtų but atstumta nuo mus veik trečia dalis literatiškų mus spėkų.

Lieka da vienas kelias pagerinimui materiališko padėjimo mus laikraščių — tai padidinimas skaitliaus laikraščių prenumeratorių ir šiaip skaitytojų. Mūsų laikraščius galima dabar pardavinėti skyrium ir, rodos, tai turėtų palengvyti jų platinimą.

Apskelbdami padėjimą mus reikalų, tikimės kad visuomenė atkreips ant to dalyko savo atydą.

Red. ir Adm.

Redaktoriaus užlaikymas.

1901 m.

J. J.	300 rub. — kap.
A. B.	131 rub. — kap.
K. K.	50 rub. — kap.
Vinc.	45 rub. — kap.
Jon-gir	44 rub. — kap.
Jurg. d-s	11 rub. 50 kap.
Jon. d-s	8 rub. 50 kap.
Val.	10 rub. — kap.
	<hr/>
	Iš viso 600 rub. — kap.

1900 m. algą redaktoriui sudėjo: J. J. — 300 rub., N. N. — 100 rub. K. K. — 60 rub., A. B. ir kiti — 90 rub.

Išteklius nuo redaktoriaus algos už 1900, minėtas „Varpe“ Nr. 12 p m., dalies aukautojų tapo pavestas ant valios redaktoriaus ir tapo apverstas ant šių reikalų: 50 rub. ant reikalų įrengimo knygyno prie „Varpo“ ir „Uk-o“ Red., o 50 rub. „Literatų kasai“. — *Red. ir Adm.*

☞☞☞ Kudirkos Išdas. ☞☞☞

(Ištraukos iš statuto.)

1. „Kudirkos Išdas“ išleidinėja lietuviškus belletristikos veikalus ypatingai originališkus, kurie neužiima nė politiška nė antiklerikališka agitacija.

2. Pelnas nuo „Kudirkos Išdo“ išleistų knygų eina ant išleidimo naujų knygų.

3. Parenka raštus ir prirengia juos spaudai „Literatiškas Išdo Komitetas“ (L. K. J. K.)

4. Kas mets „Kudirkos Išdo“ Vyriausybė išduoda atskaitas apie priimtus ir išleistus pinigus.

5. Kiekviens „Kudirkos Išdo“ sąnarys moka ant išleidimo knygų kas mets po 25 rub.

Atskaita „Kudirkos Išdo“.

(Nuo 30. IX. 1900 iki 12. IV. 1902.)

Gauta:

1900 m. 30. IX.	125 rub = 270,00 mk.
1901 m. 6. II.	100 rub. = 216 00 mk.
1902 m. 25. I.	100 rub. = 216,00 mk.
„ m. 16. III.	25 rub = 54,00 mk.
	<hr/>
	Iš viso gauta 350 rub. = 756,00 mk.

Išleista:

1901 m. 8. VIII. „Sugriautas Gyvenimas“, apysaka <i>Lazdynų Pelėdos</i> (iš „Naujienu“) Nr. 1 (3000 ekz.)	53,00 mk.
1901 m. 22. IX. „Šunadvokatis.“ Pagal „Niziny“ <i>Orzeskienės</i> parašė Tv. (3000 ekz.)	210,00 mk.
1902 m. 9. IV. „Velnias Spastuose“. Dramatiškas paveikslėlis. <i>Parašė Dvi Moterys.</i> Nr. 3. (2000 ekz.)	153,75 mk.
Smulkūs išleidimai	9,00 mk.
	<hr/>
	Iš viso išleista 425 75 mk.
	<hr/>
	Lieka 330,25 mk.

1900 m. įmokėjo: 1. Zgd., 2. Gpj, 3. Asž., 4. MLk., 5. Ibr., 6. Pvu.,
7. Sgm., 8. Tarnas. 9. Senmergė, 10. Vkr., 11. Pm., iš viso 225 rub.
1901 m. įmokėjo: 1. Tarnas, 2. Asž., 3. Senmergė, 4. Marė, iš viso 100 rub.

„Kudirkos Išdo“ Vyriausybė.

Adrėsas siuntinėjimui aukų:

Frl. Marta Raiszuk

Am Anger 20II

Tilsit, Ostpreussen.

Aukos ant išleidimo raštų.

P. A. 10 rub.	21,60 mk.
Per A-s: Nuo linksmyjų 16.70 rub.	
Iž. 50,00 rub. = 66,70 rub. =	144,06 mk.
Jonukas 5 rub.	10,80 mk.
J. mama 5 rub.	10,80 mk.
J. tėtis 5 rub.	10,80 mk.
„Vincio Kapsio Dr-tėlė“ 40 rub.,	86,40 mk.
„Vincio Kapsio Dr-tėlė“ antrą syk 8 rub.	17,28 mk.
	<u>301,74 mk.</u>
Buvo (žr. „Varpas“ Nr. 2)	126,78 mk.
	Iš viso 428,52 mk.

16. 3. 02.

Už kasierių knygininkė M. Z.

Aukos ant išleidimo raštų D-ro Kudirkos ir pastatymo paminklo.

Kapsukas $\frac{1}{2}$ rub.	1,08 mk.
„Varpo“ redaktorius	5,00 mk.
E. M.	2,00 mk.
Juras „ant aptaisymo grabo P. Vincio Kudirkos“	2,00 mk.
Kopustininkas 1 rub.	2,16 mk.
	<u>12,24 mk.</u>
Buvo (žr. „Varpas“ Nr. 12 1901 m.)	409,83 mk.
	Iš viso 422,07 mk.
Aukos atsiųstos iš „Lietuvos“ Redakcijos	87,00 mk.
	<u>509,07 mk.</u>

20. 3. 02.

Knygininkė M. Z.

„Varpe“ Nr. 5 taps apgarsintos paskutinės aukos. Kas da nor prisidėti prie pastymo paminklo D-rui V. Kudirkai, lai pasiskubina prisiųsti pinigų ant mus adreso. Paminklas jau apsteliuotas, kaštuos 220–250 rub. Taigi išleidimui Kudirkos raštų veik nieko neliks.

„Varpo“ red.

Naujos hausmės.

Iš Lietuvos rašo:

18 (31) Mintaujoj tapo apgarsinta hausmė

1. D-rui L. Vaineikiui iš Palangos — 5 metai rytinės Siberijos.

Iš Liepojaus ištremti į Maskoliją ir pavesti policijos priežiūrai:

2. Baranauckas	} po 2 metu.
3. Bendikas	
4. Birbilas	
5. Valentas 1 metus	

Iš Palangos apkaltas:

6. Paulaucka Feliksas — ant 6 mėn. (išvežė 26. III. 02.)

7. Stud. Mongirdas iš Kartenos }
 8. D-ras Janušis iš Krėtingos } už bausmę tapo priskaityta sedėjimas kalėjime.
 9. Danilevyčia Jons }

Apie kitus da nér žinios.

Caras pasirašė po administratyviško sūdo dekretu 27 vasario (ss.), ir nuototos dienos skaitosi bausmės laikas.

Atsiliepimas.

Šiandien pas mus pasirodo labai mažai naujų lietuviškų knygučių, o tai labiausia dėlei stokos pinigų. Kad nors kiek papildyt tą spragą, mēs užmanėme rinkti pinigų, už kuriuos bus išleidžiamos lietuviškos knygos.

Siekis mūsų neplatus. Surinkę tiek, kad galima bus išleisti knygelę, mēs atspaudįsime ir toliau pinigų rinksime. Šiandien „Uk-o“ ir „V-po“ rėdystėj užvesta gera tvarka, ir pinigai surinkti iš pardavimo išleistų knygučių vel gryžta atgal, kartais dagi su pelnu. Tokiu būdu kartą surinkti pinigai nepražus, bet kaskart bus galima spaudinti naujos knygelės. Mūsų nuomonė yra spausdinti už surinktus pinigų darbus originališkus, pirmučiausia politiško turinio, potam apysakas, mokliško turino raštus ir tt. Apie tai, kokias kny-gutes spausdinti sprėsime mēs išvien su „V.“ ir „U.“ redaktorium. Atskaita apie surinktus pinigų ir apie tai, kokios knygtės bus spausdinamos teipogi bus talpinama „Varpe“ ir „U-ke“. Kadangi mēs visus reikalus vesime per „U.“ ir „V.“ redakciją, per tai kiekvienas gali tenai kreiptis ir gaus reikalingas žinias. Mūsų rinkliava užmanyta teip:

Ant pradžios mēs padarėme 500 bilietėlių su parašu „Ruta“. Ant bilie-tėlio yra teipogi jo numeris ir 25 — tai prekė bilietėlio (25 kap.) Mēs par-davinėjame tuos bilietėlius žmonėms suprantantiems svarbumą liet. raštų. Idant mūsų užmanymas nepalikų be vaisių, užprašome visus pirkti bilietėlius ir kitus prie to ragint, atmenant juog dedant grudelį prie grudelio susideda kruva; o kiekviena geresnė lietuviška knygelė budina mūsų nuvargintą tautą.

„Ruta.“

Atitaisymas svarbesniųjų klaidų.

„Varpe“ Nr. 12 p. m. ant p. 146 dešinėj pusėj per nesusipratimą liko ne-išmesti žodžiai: „bėgiu visų mus reikalų“.

„Varpe“ Nr. 1 š. m. ant p. 2 eilėj 16 nuo apačios parašyta 1221,84 mk., turi buti 1222,61 mk. — Ant p. 12 parašyta: „apsikabinusi“, „nusiminusi“, turi but: „apsikabinęs“, „nusiminęs“.

Atsakymai.

Barzdylai. Eiles „Draugams“, „Mano Lelijai“, „Esmu dėkingas“ gavome. „Nurodymai korespondentams“, „Piešinėlis apie mūsų inteligentus“, „Apie bakterijas tarp lietuvių“ etc. taps sunaudota.

J. Bežėmiui. Ar neapsiimtum Tamista tyrinėti mus ekonomišką gyve-umą ir toliaus Toki strapsniai, kaip „Ugis miestų ir pramonės...“ mums labai reikalingi. Tik eičiami moklišku keliu, keliu tyrinėjimų, mēs galime suteikti savo judėjimui tvirtą pamatą.

Tamstos Tarnui. „Medžioklė“ taps sunaudota, „Po pietų“ nusiųsta „D. B-ui“.

Artojo Vaikui. „Dusių Ganytojas“ nusiųsta „D. B-ui“.

J. Kristupui. „Atsakymas p. Apuokui“ tapo apspauistas „Tėv. Sarge“ Nr. 1 š. m. po vardu „Lietuva sapne ir ištikro“.

Atgalainiui. „Keliauk sau sveiks“ tinka.

Ber-lis. Vertimas cirkularo buvo ne tikras. Butų reikėję vertimą duoti kitam peržiūrėti. Ar originalas maskoliškai ar lenkiškai rašytas? „Iš priešasties išdavimo... cirkularo“ paliekame kitam sykiui. Ar negalima butų gaut kopijos naujų valdžios padavyjimų (sulyg katalikiškosios dvasiškosios) Prie cirkularo tiktų statistika cerkviinių mokyklų apskritai, arba bent Vilniaus губ.

Panerių Varnai. „Sukaktuvių dienų“ taps sunaudota.

Siršei. „Erškėčių kelias“ tinka.

Amerikiečiams. Tamistos prisiųstos žinios atėjo per vėlai. Talpiname kor. kito autoriaus, juo kad tę nurodyti šaltiniai. Apie Philadelphijos skandalą jau buvo rašyta.

Autoriui „Pasikalbėjimų“. „Kudikytės atminimai“ atėjo 23. III. 02 Laiškas buvo nuklydęs į New-Jorką. Rašykite adresus aiškiau. Be to praktiškiau butų nurodžius žemai ne pavardę, bet vietą.

Nusiųsta į Ameriką: „Mokslainės kaipo urvai kankinimo“ *Berželio*, „Persekiojamas Latvių Mintaujos moterų gimnazijoje“ *Ramunelio*, „Lenkai Vokietijoje ir Lietuvoje“ *L. Gerulio*; kor. „iš Vilniaus“ *V.*

Atsakymai iš Amerikos. Iš gautų 25. spalnio p m. rankraščių „*Vienybė Liet.*“ pasilaiko: 1. „Šaltinis gyvo vandens“ *Velnio Rago*, 2. „Atsiprašau“ ir „Margumynai“ *Driskiaus*, 3. „Mėlynoji knygtė“ *Velnio Rago*, 4. „Idillija“ *Satrijos Raganos*, 5. „Statistikos trupinėliai“ *Ūkmergietio*.

Iš prisiųstų rankraščių „*Lietuvos*“ redakcija pasilaikė sau sekancius: 1. „Kas kaltas“, 2. „Gatvės vaikai“, 3. „Atsiveikinimas“, 4. „Vagis“, 5. „Buvo esybė“, 6. „Svieto pabaiga“.

Prisiųsti į Red. nauji raštai.

Žemių dulkės. Apsysaka. Lenkiškai parašyta *M. Radzevičiūtės*. Plymouth, Pa. Spauda ir kaštai „*Vienybės Lietuvninkų*“ 1901 m. in 8° pp. 226 prekė 50 c.

Svieto pabanga. Vertė *Pr. Siulelis*. Spauda ir kaštai „*Lietuvos*“ 1902.

Palangos Jurė. Parašė vysk. *M. Valančius*. 4-tas pataisytas išleidimas. Išleido P. Mikolainis 1902 in 8° pp. 132.

Išpažinties istorija. Prancuziškai parašė kun. *A. Guillois*. Lietuv. išguldė kun. A. M. Milukas. Shenandoah, Pa. 1901 in 8° pp. 112. Išleista „*Dirvos*“.

Laiškai iš kelionės po Palestina. Shenandoah, Pa. 1901. in 8° pp. 94. Išleista „*Dirvos*“.

„Darbininkų Balsas“ Nr. 1, Nr. 2, Nr. 3. Lietuvos darbininkų laikraštis, išleidžiamas L. S. D. P. neperiodiškai.

Knygos „Varpo“ ir „Ukininko“.

1. <i>Trumpa senovės lietuvių istorija.</i> 1892. po. 56	10 kap.
2. <i>Motiejus. Isguldymai apie ukiskus augalus.</i> 1893. pp. 23	5 „
3. <i>Sodų veisimas ir pudymų dirbimas.</i> 1893. pp. 12	5 „
4. <i>Apie mėsus.</i> 1894. pp. 24	5 „
5. <i>Apie keletą tikrų ir pramanytų mėsų.</i> 1894. pp. 23	5 „
6. <i>Biedron. Apie pakraikas.</i> 1894. pp. 19	5 „
7. <i>A. V. Kas kaltas?</i> 1894. pp. 24	10 „
8. <i>Kaukazo belaisvis.</i> 1894	5 „
9. <i>Mūsų pasakos.</i> 1894. pp. 26	5 „
10. <i>Jurgis Kastrijotas.</i> 1894. pp. 13	5 „
11. <i>Dr. Baltušis. Vakaras Tūlviko pirktelėje.</i> 1894. pp. 15	5 „
12. <i>Krumplių Jonas.</i> 1895. pp. 36	10 „
13. <i>Trusas ir kapitolas.</i> 1896. pp. 42	10 „
14. <i>K. Vistos ir jų auginimas.</i> 1896. pp. 36	5 „
15. <i>Šventnikis. Parmazonas arba baisumas Dievo rustybės.</i> 1897. pp. 36	10 „
16. <i>Gyvulių Gydytojas. Iš bobturgio parvažiavus.</i> 1898. pp. 40	5 „
17. <i>P. A. Apsakinėjimai apie žemę, vandenį ir orą.</i> 1898. pp. 48	10 „
18. <i>S-s. Maskolių valdžia ir žmonės.</i> 1898. pp. 54	10 „
19. <i>Žemaitė. Paveikslai (iš „Ukininko“).</i> 1899. pp. 36	5 „
20. <i>Žemaitė. Paveikslai (iš „Varpo“).</i> 1899. pp. 47	5 „
21. <i>Sniegocki. Kaip reikia kiaulės auginti.</i> 1899. pp. 58	5 „
22. <i>Pagaikstis. Bitės.</i> 1899. pp. 24	5 „
23. <i>Mykolaitis. Mindaugis</i> 1899. pp. 58	5 „
24. <i>Dokumentas apie lotyniškas litaras lietuviškoje literaturoje.</i> 1899. pp. 44	5 „
25. <i>Ar dabar yra baudžiava?</i> 1899. pp. 56	10 „
26. <i>Lazdynų Pelėda. Kas priešius?</i> 1900. pp. 32	5 „
27. <i>Bitė. Tėvas ir sunus.</i> 1900. pp. 23	5 „
28. <i>Žemaitė. Valsčiaus sudas (komedija).</i> 1900. pp. 19	5 „
29. <i>B. Kova (drama).</i> 1900. pp. 40	10 „
30. <i>A. Mickevycius. Velinės.</i> 1900. pp. 68	15 „
31. <i>Trumpa istorija Didžiosios Prancužių Revoliucijos</i>	10 „
32. <i>J. B. Grabnyčių žvakė.</i> 1901. pp. 31	5 „
33. <i>Žemaitė. Paveikslai (iš „Varpo“)</i> 1901. pp. 42	10 „
34. <i>Lazdynų Pelėda. Sugriautas gyvenimas.</i> 1901. pp. 29	5 „
35. <i>Tv. Sunadvokatis.</i> 1901. pp. 48	12 „
36. <i>Farapija ir kunigas.</i> 1901	5 „
37. <i>Ž. „Ne Gadaj“ arba Baisus Sapnas.</i> 1902. pp. 18	5 „
38. <i>B. Nebepirmas</i> 1902. pp. 23	5 „
39. <i>Žemaitė Atminimai.</i> 1902. pp. 23	5 „
40. <i>Dvi Moterys. Velnias spąstuose.</i> 1902. pp. 62	10 „

Adresas: **M. Saunus, Rokaiten per Neukirch**
Ostpreussen - Germania.

„Tėvynės Mylėtojų D-tės“ knygos.

(Lietuvoje „beturčiams“ dalinamos dykai. — § 6.)

1. *Keistutis. Vertė Vincas Kapsas.* 1897. pp. 101.
2. *Orleano mergelė. Vertė Vincas Kapsas.* 1898. pp. 157.
3. *Lenkai ir Lietuviai. Pagal lenkiškus istorikus parašė Zemkalnis.* 1899. pp. 61.
4. *Grovo Kyburg'o kelionė Lietuvoje. Lietuviškai išguldė J. Basanavičius.* 1900. pp. 52 (su Vytauto pav.)
5. *Vanduo ant žemės, po žeme ir viršuje žemės. Vertė Drugys.* 1900. pp. 33. (Su 6 pav.)
6. *Baudžiava Lietuvoje. Parašė Žmogus.* 1901. pp. 76.
7. *Geologija. Vertė S. M.* 1901. pp. 194 (su 47 pav.)
Pajauta. Lizdeikos duklė arba Lietuva XIV. šimtu. Išguldė Andrius. 1898. pp. 155 (aukauta kun. Miluko.)

Naudingos ir smagios pasiskaityt knygelės.

1. Naudingi skaitymai iš prigimties mokslo su daugelio paveikslėlių	30 kap
2. Iš kur akmenys ant mūsų laukų atsirado (su paveikslėliais)	20 „
3. Saulės ir mėnesio aptemimai (su paveikslėliais)	20 „
4. Pirmutinė pašalpa umai susirgus; teipogi gėralai alkoholiniai ir taboka	15 „
5. Kapai didžiųjų kunigaikščių ir karalių Vilniuje	15 „
6. Garo mašinos ir gelžkeliai (su paveikslėliais)	10 „
7. Pamokinimas, kaip nuo pagelimo apsaugoti žmones, pagedusių šunų aprietus	6 „
8. Džiova ir kaip tos ligos apsisaugoti	6 „
9. Patarmės moterims, kurios nori but sveikos	10 „
10. Trumpa šneka apie limpančias ligas ir kaip nuo anų atsiginti	10 „
11. Trijs pamokslai apie gaspadorystę dėl gaspadorių sodiečių (antra laida)	15 „
12. Bulvių vaisinimas	15 „
13. Zaidas ir griaustinis (su 21 paveiksl.)	20 „
14. Apie Joną Gutenbergą ir apie tai, kaip žmonės rašymo ir spaudos išsimokė (su 10 paveikslėliais)	20 „
15. Kas tai yra dirbama žemė, kaip ji atsirado, kokie yra jos skyriai ir kaip anuos pažinti	15 „
16. Epiktėto aforizmai su pridėjimu keleto skyrių iš jo „Pruntavimų“	15 „
17. Trumpa geometrija	50 „
18. Ūkiškos draugystės įvairiuose kraštuose	10 „
19. Parinktos lietuviškos dainos pagal Antaną Juškevyčių	6 „
20. Kaip apsireiškia gyvastis žmogaus kune (su 35 paveikslėliais)	15 „

Spaudoje:

21. Tekinimo amatas (su 47 paveiksl.)	15 „
22. Nekurie amatai (su 43 paveiksl.)	15 „
23. Įrankis dėl pagerinimo ir sutaisymo šosiejinių ir paprastų kelių (su 40 paveiksl.)	15 „
24. Avižių auginimas (su 8 paveiksl.)	10 „
25. Gyvenimas šv. Kazimiero (su 3 paveiksl.)	10 „

Knygelės gaunamos pas J. Lapiną, Tilžėje. Rašant laiškus reikia toki adresas padėti:

J. Lapinas, Goldschmiedestrasse 8, Tilsit (Ostpr.)

Perkūpiams 50%^o rabato, t. y. *puse prekes.*

Pas p. **Lapina** galima gauti pirkti teip-gi knygas ir laikraščius „Varpo“ ir „Ukininko“ Red.